

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1926.

Första kammaren.

Nr 40.

Fredagen den 28 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 21 innevarande månad.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran statsutskottets utlåtanden nr 155—159 samt bankoutskottets utlåtande och memorial nr 57—59.

Vid föredragning av andra lagutskottets memorial nr 34, angående arvode åt kammarrådet Tom Wohlin, vilken inom andra lagutskottet biträtt vid behandlingen av viss fråga, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första särskilda utskottets utlåtande nr 2.

Vid föredragning av första särskilda utskottets memorial nr 3, angående ersättning åt dess tjänstemän m. fl., bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 148, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om återbetalning av lånemedel, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 149, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställningar angående anslag till högsta domstolen och regeringsrätten jämte i ämnet väckta motioner.

I detta utlåtande hade utskottet på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkten 8 av andra huvudtiteln i innevarande års statsverksproposition framlagda förslag och herr Fehrs och herr Löfgrens i Stockholm motioner I: 163 och II: 236, utom annat,

d) fastställa följande ordinarie stat för högsta domstolen, att tillämpas från och med den 1 juli 1926:

Första kammarens protokoll 1926. Nr 40.

*Ang.
justitieråds
rätt att
åta sig
skiljemanna-
updrag m. m.*

Ang.
justitieråds
rätt att
åläga sig
skiljemanna-
uppdrag m. m.
(Forts.)

Stat.

		Lön
1 justitieråd	kronor	21,000
23 »	»	483,000
Avlöningar till övriga ordinarie befattningshavare, förslags- anslag	»	9,500

Summa förslagsanslag kronor 513,500

e) fastställa följande ordinarie stat för regeringsrätten, att tillämpas från och med den 1 juli 1926:

Stat.

		Lön
1 regeringsråd	kronor	21,000
6 »	»	126,000
Avlöningar till övriga ordinarie befattningshavare, förslags- anslag	»	6,500

Summa förslagsanslag kronor 153,500;

f) besluta, att i fråga om justitieråd och regeringsråd följande bestämmelser skulle gälla:

- Med justitieråds- och regeringsrådsämbete må ej förenas:
tjänst å rikets, riksdagens eller kommuns stat;
uppdrag såsom ordförande eller ledamot i styrelse för verk, bolag, förening eller inrättning, som driver bank- eller försäkringsrörelse eller vars verksamhet eljest har huvudsakligen ekonomiskt syfte;
dylikt uppdrag i styrelse för annat verk eller bolag, som är försett med Kungl. Maj:ts oktroy eller blivit registrerat såsom aktiebolag;
befattning såsom tjänsteman i verk, bolag, förening eller inrättning, som ovan sagts;
annan tjänstebefattning av vad slag det vara må; eller
uppdrag såsom skiljeman.
- Lönen utgår från och med den dag, tjänsten tillträdes, till och med den dag, befattningshavaren avgår på grund av avsked, entledigande eller dödsfall.
- Utbetalning av lönen sker månadsvis i efterskott.
- Justitieråd och regeringsråd äro pliktiga att underkasta sig de ändrade bestämmelser, som kunna varda utfärdade i fråga om pension; och skall denna förpliktelse jämväl innefatta skyldighet att underkasta sig sådana ändringar i pensionsrätten, som kunna varda fastställda i sammanhang med det statsunderstödda pensionsväsendets centralisering.

I herr *Fehrs* berörda motion, nr 163 i första kammaren, hade hemställts,

att det i samband med föreslagen reglering av justitierådens och regeringsrådets löner upptagna villkoret, att med justitieråds- och regeringsrådsämbete icke finge förenas uppdrag såsom skiljeman, måtte av riksdagen uteslutas, eller, därest detta yrkande icke skulle vinna beaktande,

att åt villkoret måtte givas allenast det innehåll, att med justitieråds- och regeringsrådsämbete icke finge förenas uppdrag som skiljeman i fall, då uppdraget meddelades av allenast en av parterna eller av överexekutor i enskild parts ställe, eller, därest icke heller detta yrkande skulle bifallas,

att det ifrågavarande villkoret måtte förklaras icke skola gälla sådana uppdrag såsom skiljeman, vilka grundade sig på skiljeavtal, som slutits före den 1 juli 1926.

I herr *Löfgrens* i Stockholm motion, nr 236 i andra kammaren, hade hemställt, att riksdagen måtte besluta, att det vid förslaget om löneförhöjning för justitieråd och regeringsråd knutna villkoret, att innehavare av sådana ämbeten icke skulle äga att åtaga sig uppdrag såsom skiljeman, skulle givas allenast det innehåll, att regeringsråd och justitieråd icke finge, på grund av skiljeavtal, som slötes efter tiden för ikraftträdandet av förslagen ny lönestat för dessa ämbeten, mottaga uppdrag som skiljeman i fall, då uppdraget meddelades av allenast en av parterna eller av överexekutor eller i annan enskild parts ställe.

Ang.
justitieråds
rätt att
åtaga sig
skiljemanna-
uppdrag m. m.
(Forts.)

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *J. L. Widell, O. Bergqvist, E. A. Hallin, A. R. Rooth, D. A. Petrén, E. Kristensson* i Göteborg, *J. Jönsson* i Revinge, *B. F:son Holmgren* och *O. E. F. Järte* ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande förslag och herr *Fehrs* och herr *Löfgrens* berörda motioner, I: 163 och II: 236, utom annat,

d) — — — — —

e) — — — — —

f) besluta att i fråga om justitieråd och regeringsråd följande bestämmelser skulle gälla:

1. Med justitieråds- och regeringsrådsämbete må ej förenas:

tjänst å rikets, riksdagens eller kommuns stat;

uppdrag — — — — — sagts; eller

annan tjänstebefattning av vad slag det vara må.

Med justitieråds- och regeringsrådsämbete må ej heller på grund av skiljeavtal, som slutes efter tiden för ikraftträdandet av den nya lönestaten, förenas uppdrag såsom skiljeman i fall, då uppdraget meddelats allenast av en av parterna eller av överexekutor eller annan i enskild parts ställe; skolandet justitieråd och regeringsråd tillika vara underkastade de nya eller ändrade bestämmelser i fråga om rätten att mottaga uppdrag såsom skiljeman, som framdeles kunna vara stadgade.

2. — — — — —

3. — — — — —

4. — — — — —

Herr **Hallin**: Herr greve och talman, mina herrar! Med avseende på de lönebelopp, som vid nu till behandling föreliggande lönereglering föreslagits skola utgå till justitieråd och regeringsråd, förefinnes, såsom av statsutskottets utlåtande framgår, ingen meningsskiljaktighet. Kungl. Maj:ts förslag i nu förevarande avseende innebär, att justitieråds- och regeringsrådsämbetena skulle undantagas från det allmänna avlöningsreglementets tillämpning, samt att lönen för dem skulle bestämmas till 21,000 kronor. Utskottet har enhälligt tillstyrkt detta. Emellertid har man velat såsom ett villkor till denna lön knyta ett absolut och kategoriskt förbud för vederbörande befattningshavare att fungera som skiljemän, och med avseende härpå ha meningarna gått isär inom statsutskottet. Majoriteten har funnit sig kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag härutinnan, medan en minoritet på nio reservanter inom utskottet endast i modifierad form ansett sig kunna gå med på villkoret i fråga.

Med avseende på den alltmer framträdande tendensen från statsmakternas sida att göra inskränkningar i tjänstemännens mångsyssleri är ju icke annat än gott att säga. Som bekant stå härvidlag justitieråd och regeringsråd på ett plan för sig, så att säga, därigenom att för dem gäller ett indispensabelt förbud att förena andra tjänster med sitt ämbete. Men den nu ifrågavarande

Ang.
justitieråds
rätt att
åta sig
skiljemanna-
uppdrag m. m.
(Forts.)

saken synes mig ligga helt annorlunda till. Jag anser det för min del vara en samhällelig plikt att åta sig ett skiljemannaskap, och bör detta därför ej förmenas någon, sålunda ej heller justitieråden eller regeringsråden, intill dess skiljemannalagen själv annorlunda bestämmer. Men att i avlöningsväg på dylikt sätt göra inskränkning i en civillags tillämpning, måste betraktas som i hög grad oförmligt och synnerligen litet tilltalande. Skulle däremot vid revision av vår nuvarande skiljemannalag av år 1887, varom riksdagen på sin tid anhållit, frågan om justitieråden och regeringsråden såsom medverkande vid skiljemannaförfarande finnas av beskaffenhet att böra tagas upp och i sådant sammanhang utmynna i restriktiva bestämmelser, som skulle utesluta dem härifrån, måste man ju finna sig i det. Men en sådan ändring bör icke ske på den väg, som nu föreslås. Sådana restriktioner äro i övrigt icke ovanliga. Vi hade för några dagar sedan att behandla brännvinstillverkningsförordningen, och däri ingår ju en paragraf, som gäller förbud för vissa befattningshavare att såsom styrelseledamöter vara på något sätt delaktiga i denna näring.

Vi reser vanter hava ansett, att skiljedomstanken bör på allt sätt omhuldas och att ett förfarande i enlighet med denna lagstiftning har anspråk på samma karaktär och samma tyngd som vanliga domstolsutslag. Ett snabbt och därför icke mindre rättssäkert avgörande är skiljedomstankens mål. Att skänka organen härför eller själva skiljedomstolarna den främsta juridiska kapacitet, som står att vinna, nämligen medverkan av ledamöter i landets högsta juridiska och administrativa domstolar, har man tills dato ansett endast lända till rättsskipningens fromma. Den opinionsvind, som blåst upp emot justitie- och regeringsrådens befattning som skiljedomare, måste jag för min del finna i hög grad obefogad och ägnad att utöva ett menligt inflytande på skiljemannainstitutionens auktoritet. Visserligen har ju Kungl. Maj:ts proposition, som var ytterligt restriktivt hållen, blivit av utskottet något förbättrad. En absolut nödvändig övergångsbestämmelse har av utskottet införts, nämligen stadgandet, att ifrågavarande förbud icke må gälla skiljemannauppdrag, som grundar sig på skiljeavtal, slutet före den 1 juli 1926. Denna bestämmelse fanns icke i den kungl. propositionen, men om icke en sådan övergångsbestämmelse infördes, skulle ju i löneregleringsväg kunna bortelimineras civilrättsliga redan ingångna avtal. Vidare har möjlighet beretts för dessa befattningshavare att åta sig uppdrag såsom skiljemän vid mellanfolkligt skiljemannaförfarande.

Nu ha emellertid reser vanterna velat gå ett steg längre, i det vi föreslagit, att tills vidare allenast den inskränkning skulle göras beträffande justitieråds och regeringsråds rätt att åta sig uppdrag som skiljemän, att förbud att mottaga uppdraget skulle omfatta allenast de fall, då uppdraget meddelats av en av parterna eller av överexekutor eller annan i överexekutors ställe. Vidare skulle ett viktigt allmänt intresse vara förbundet med uppdragets mottagande eller ock det fall föreligga, att det för parterna med hänsyn till tvistens särskilda slag kan vara av vikt att få såsom skiljeman tillkalla en domare, som tillhör högsta instansen. Slutligen skulle också stipuleras, att justitieråd och regeringsråd skulle vara underkastade de nya och ändrade bestämmelser i fråga om rätten att mottaga uppdrag såsom skiljeman, som framdeles kunna vara stadgade.

Så begränsad som rätten att mottaga dessa uppdrag skulle bli enligt reser vanternas förslag, hoppas jag, att kammaren vill tillmötesgå den reservation, som här avgivits av herrar Widell m. fl. Jag tillåter mig också att rikta en vädjan till herr justitieministern, att han ville något släppa efter på sitt något väl hårda och, jag måste säga, icke så särskilt demokratiska grepp på denna fråga.

I anledning av vad jag anfört tillåter jag mig, herr greve och talman, att

yrka avslag på utskottets hemställan, såvitt den rör nu ifrågavarande villkor, och bifall till den av herr Widell m. fl. vid utlåtet fogade reservationen.

Ang.
justitieråds
rätt att
åta sig
skiljemanna-
uppdrag m. m.
(Forts.)

Herr statsrådet **Nothin**: Herr talman, mina herrar! De av den siste ärade talaren framförda åsikterna om vad som kan anses vara med demokratisk synpunkt överensstämmande skola naturligtvis av mig tillerkännas det allra största beaktande, men jag kan tyvärr ändå icke känna mig övertygad av hans vädjan.

Vad först angår frågan, huruvida detta spörsmål bör vinna sin lösning i detta sammanhang eller vid en blivande revision av skiljemannalagen, så kan jag icke dela herr Hallins uppfattning i den saken. Skulle dessa bestämmelser inflyta i skiljemannalagen, så skulle anledningen därtill vara den, att man anser, att justitieråden icke lämpade sig som skiljedomare. Riktigheten av en sådan uppfattning kan ju icke på något sätt förfäktas, ty då man vill utesluta dem från skiljemannauppdrag, är det helt andra synpunkter, som spela in. Man anser, att dylika uppdrag icke äro förenliga med deras övriga verksamhet. Det är liknande synpunkter, som de, vilka ligga till grund, då man vill begränsa befattningshavares rätt att mottaga uppdrag i styrelser och andra liknande sysslor. Jag kan därför icke inse annat, än att saken bör tagas under övervägande i *detta* sammanhang.

Vad då angår spörsmålet, huruvida här föreligga tillräckliga skäl för ett förbud att mottaga skiljemannauppdrag, har det gjorts gällande, att den argumentering, som förekommer på föreliggande punkt i andra huvudtiteln, icke är bärande. Det har i den offentliga diskussionen förekommit sådana uttryck som att »det är Caesars hustru, som är ute och går igen». I departementschefens anförande till statsrådsprotokollet yttras i denna del följande, att »i främsta rummet varit avgörande det förhållandet, att vid skilda tillfällen den uppfattningen kommit till uttryck, att åtagande från justitierådens och regeringsrådets sida av skiljemannauppdrag ej kan anses förenligt med den ställning, som dessa ämbetsmän intaga i egenskap av utövare av landets högsta domaremak. Redan ur synpunkten av att denna domaremyndighet bör stå fri från varje angrepp i berörda hänseende, synes mig en restriktiv bestämmelse av angiven innebörd påkallad.» Jag behöver icke gå längre i övervägande av skälen för och emot. Jag kan väl icke ansluta mig till den kritik, som vid skilda tillfällen riktats mot justitierådens skiljemannauppdrag, men jag kan icke heller helt frångå den berättigande. Och då jag här icke upptagit något annat skäl, har anledningen varit, dels att jag icke vill polemisera mot en ämbetsmannakår, vilkens intressen jag samtidigt skall företräda, och dels att jag är övertygad därom, att liksom för mig skall också för det stora flertalet av de ämbetsmän, varom här är fråga, redan det skälet, att man bör göra det mesta möjliga för att icke deras anseende skall riskera att på något sätt åsidosättas eller angripas, vara tillräckligt bärande för den nu företagna begränsningen. Jag vill emellertid erinra kammarens ledamöter därom, att statsutskottets samtliga ledamöter äro ense om att här föreligga starka skäl för en begränsning. Reservanterna yttra sålunda själva: »Vid den prövning, utskottet ägnat denna fråga, har utskottet väl funnit de skäl, som anförts till stöd för ett borttagande av den nu justitieråden och regeringsråden tillkommande rätten att åta sig uppdrag av berörda slag, synnerligen beaktansvärda.»

Återstår då frågan, huruvida de av reservanterna föreslagna undantagsbestämmelserna kunna anses vara tillräckliga, och om mot desamma kan vara någon invändning att framställa ur andra synpunkter. Herr Hallin nämnde, att det är en samhällelig plikt att åta sig skiljemannauppdrag. Ja, man bör göra vad man kan, tror jag han sade, för att främja skiljemannainstitutet. Men jag kan icke se annat än att denna reservanternas uppfattning, om den

Ang.
justitieråds
rätt att
åtaga sig
skiljemanna-
uppdrag m. m.
(Forts.)

skulle bli riksdagens, komme att kraftigt understryka just det missförhållande, som har åstadkommit, att skiljemannainstitutet har råkat i misskredit. Jag syftar därpå, att de av parterna utsedda skiljemännen ha i mycket stor utsträckning kommit att betrakta sig icke såsom domare utan såsom ombud för vederbörande parter, och att avgörandet kommit att ligga uteslutande hos den utsedde tredje mannen. Genom att man, såsom reservanterna här föreslagit, skulle förklara, att justitieråd väl kunna åtaga sig uppdrag som tredje man men icke uppdrag, som givas av endera parten, giver man ett sken av berättigande åt denna missuppfattning. Det är för tidigt att här yttra sig om, i vilken riktning en revision av skiljemannalagen kommer att gå, men så mycket tror jag kan sägas, att om man skall kunna åstadkomma några förbättringar, så kommer denna revision icke att gå i den riktningen, att man stryker under någon olika ställning eller olika uppgift för tredje mannen i förhållande till de av parterna utsedda skiljemännen.

Reservanterna framhålla vidare, att de förutsätta »att uppdrag av ifrågasvarande slag komma att mottagas endast i de fall, då ett viktigare allmänt intresse är förenat med uppdragets mottagande eller det för parterna med hänsyn till tvistens särskilda slag kan vara av vikt att få såsom skiljeman tillkalla en domare, som tillhör högsta instansen». Jag vill ingalunda fränkänna reservanternas synpunkter ett berättigande. Jag har vid ärendets beredning haft under övervägande, om man skulle öppna en möjlighet att i särskilda fall, och då allmänt intresse påkallar skyndsamt och autoritativt avgörande, medgiva undantag från nu ifrågasvarande förbud, men jag har stannat vid, att den vägen icke är framkomlig. Man skulle i sådana fall, hade jag tänkt mig, förutsätta, att högsta domstolens ledamöter skulle begära tillstånd av Kungl. Maj:t att mottaga uppdraget. Men efter samråd just med ledamöter av högsta domstolen har jag ansett, att detta icke skulle vara någon lämplig utväg, därför att innehavarna av den högsta domarmakten skulle på det sättet ställas i ett, om också tämligen skenbart, beroende av den högsta administrativa myndigheten. Något annat acceptabelt sätt att utöva denna kontroll har jag icke heller kunnat finna.

Jag ber att få förorda bifall till utskottets förslag.

Herr Stendahl: Herr greve och talman, mina herrar! Den förste ärade talaren framhöll såsom sin uppfattning, att skiljedomstanken bör på allt sätt omhuldas. Jag skall be att få anmäla avvikande mening. Skiljedomstanken i och för sig kan, det skall jag icke bestrida, det ligga något gott i, men skiljedomsförfarandet, såsom det utvecklats i vårt land, är enligt min uppfattning allt annat än rekommendabelt. Man får sällan domarna där fällda efter rent juridiska principer, utan det är ett evigt kompromissande. Det är försök att draga någon linje mitt emellan, och det sker i regel icke någon juridisk prövning av fallet rent objektivt om vad som är rätt eller orätt enligt lag. Att man under sådana förhållanden så mycket som möjligt försöker undgå att använda detta institut och komma till de laga domstolarna, där man har en större rättstrygghet, är en given sak, och det är ett faktum, att köpmännen försöka göra det i allra högsta grad på grund av att skiljedomsinstitutet icke har givit den rättssäkerhet, som man hoppades, att det skulle ge. En annan sak är, att man i vissa fall, då det gäller mindre belopp eller då det är värt pengar att få ett snabbt avgörande, använder skiljedom. Detta såsom ett påpekande gentemot den förste ärade talaren.

Det är sålunda tydligt och klart, att för de flesta, som kommit i beröring med skiljedomsinstitutionen mer eller mindre mot sin vilja, denna blivit en institution, som man är ganska rädd för, men som man tyvärr icke alltid kan komma omkring. Att man i en sådan institution icke gärna vill se landets högsta

ordinarie domare sitta och döma, icke efter juridiska utan efter helt andra principer, ligger också nära till hands. Det förefaller mig, som om man icke med rätta kan hävda den ståndpunkten, att en domare i högsta instans skall i första instans på grund av privat uppdrag döma, icke strängt juridiskt, men i alla fall där skapa ett slags domar, som sedan i större eller mindre omfattning binda honom i liknande fall, som han möjligen av sin tjänst kan bli tvungen att avgöra i högsta domtolen. Det kan icke vara riktigt, såvitt jag förstår. Det kan lika litet vara riktigt, att en domare i högsta instans på grund av privata uppdrag sitter och dömer i första instans och genom ett dylikt förfarande tilläventyrs sedan skulle bli jävig att i högsta domstolen fullgöra sin tjänst. Den tanken är möjlig, att sådant kan hända på grund av formella fel, begångna i en skiljedomstol, där ett justitieråd suttit som ordförande eller medlem. Han skulle då kunna få avstå från att behandla målet, åtminstone formellt, i högsta domstolen. Detta kan, såvitt jag förstår, icke heller vara riktigt.

Ang.
justitieråds
rätt att
åtaga sig
skiljemanna-
uppdrag m. m.
(Forts.)

Tidigare har jag vid ett par tillfällen, då det gällt statens rätt, haft anledning att uppträda mot den princip, som här utbildat sig under en följd av år, nämligen att justitieråd och regeringsråd i mycket stor omfattning använts som skiljedomare, det vill säga såsom domare i första instans, vilket enligt min uppfattning är fullkomligt principvidrigt. På grund härav har jag heller ingen anledning, herr greve och talman, att nu annat än yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Dahl, Adolf: Herr talman! Jag är alldeles ense med den närmast föregående talaren därutinnan, att skiljedomsinstitutet, såsom det hittills hos oss fungerat, icke varit ägnat att tillvinna sig odelat förtroende. Men då vi i alla fall ha detta skiljedomsinstitut, kan jag icke förstå något annat än att man bör vara intresserad av att åt detsamma ge möjlighet till så god tillämpning som ske kan. Skulle man nu avstänga justitieråd och regeringsråd från möjligheten att anlitas såsom skiljedomare, kan jag inte se annat än att vi ha betagit skiljedomsinstitutet den insats, som för särskilt maktpåliggande fall kan vara för detta institut önskvärt.

När herr Stendahl säger, att han icke vill medverka till, att justitieråden skola döma i första instans, så gör han sig väl ändå skyldig till ett logiskt missstag, ty skiljedomstolarna äro ju som regel *sista* instans. Det är endast i undantagsfall, då formella förbiseenden ha förelupit, som domen kan komma att revideras.

Jag skulle för min del helst ha önskat, att det förbehåll, som här är gjort, helt och hållet hade strukits, men då det naturligtvis icke är någon möjlighet att vinna bifall till ett sådant yrkande, skall jag stanna vid att yrka bifall till reservationen.

Herr Fehr: Herr greve och talman! Jag har ofta med nöje brukat för mina vänner berätta en av mina första erfarenheter från min kontakt med skiljemannalagen. Jag hade anmodats av en firma att vara skiljeman för dess räkning, och jag åtog mig saken efter att ha tagit någon kännedom om densamma. Jag fick mig då tillsänt såsom bevis på min behörighet att vara skiljeman — en rättegångsfullmakt. Jag har brukat berätta historien såsom bevis på hur enklare firmor grundligt kunna missuppfatta skiljemannainstitutets innebörd. Det finns firmor, som anse, att den, som är vald av den ena parten, också skall vara denna parts representant i skiljenämnden. Jag svarade givetvis, att detta inte var det sätt, varpå vi jurister betrakta ett sådant uppdrag, utan vi betrakta det som ett uppdrag att objektivt bedöma frågan, icke bara från dens synpunkt, som utsett vederbörande skiljeman, utan även från den andra partens.

Jag kommer icke att berätta den historien med samma nöje hädanefter, ty

Ang.
justitieråds
rätt att
åta sig
skiljemanna-
uppdrag m. m.
(Forts.)

det förefaller mig, som om riksdagen genom det beslut, som den nu går att fatta, ställer sig bakom den uppfattningen, att ett skiljemannauppdrag, givet av den ena parten, i viss mån är att betrakta som ett representantskap för den parten. Därmed är ett allvarligt slag tillfogat den riktning, som juristerna alltid förfäktat, nämligen att det för alla tre skiljemännen gäller att söka höja sig över partiståndpunkten, och om detta i framtiden kommer att hävdas, så blir det efter detta i viss mån en hopplös kamp. Jag skall icke gå in på den synpunkten ytterligare. I likhet med den föregående ärade talaren hade jag givetvis helst velat hävda den meningen, att varje restriktion i detta avseende bort bortfalla. Jag vet, att detta icke är praktiskt genomförbart, och jag skall därför icke uppehålla mig vid den saken.

I stället skall jag be att få berätta en annan historia, också den hämtad från min praktik. För någon tid sedan beslöt en stad i Sverige att bygga en hamn. Man gjorde upp ritningar efter pristävlan, och därav framgick, att den fasta grunden låg på 2.5 meters djup. Man utlyste entreprenad och ett entreprenadkontrakt kom till stånd. Till grund för detta lågo vissa ritningar, där det angavs, att den fasta grunden låg på 2.5 meters djup. Å andra sidan stod det i kontraktet, att entreprenören skulle förvissa sig om riktigheten av alla beräkningar. Arbetena började och sedan de kommit i full gång, befanns det, att den fasta grunden låg icke på 2.5 meters djup, utan på 17 meters djup, och det var då uppenbarligen nödvändigt att göra om konstruktionen för hela hamnbygget. Vem skulle nu betala detta? Var det staden, som utlämnat ritningarna, eller entreprenören, som förklarat sig skola kontrollera alla beräkningar? Ja, under pågående byggnad måste en sådan sak hastigt avgöras. Det var i detta fall — och fallet är typiskt — bättre att få orätt genast än att få rätt om fem år. Vem som än skulle betala merkostnaden, var det bättre att få veta det genast än att kanske om fem år slippa betala. Båda parterna skulle förlora på ett dröjsmål. I kontraktet fanns, liksom det måste finnas i alla kontrakt av den typen beträffande byggnadsföretag, en skiljedoms klausul. Jag skulle kanske icke nämna det, därför att det berör den punkt, som jag nyss lovade att icke beröra. Men nog var det för staden en särskild tillfredsställelse att få till sin skiljeman välja ett justitieråd, men det viktigaste var dock, att ordförande blev en ledamot av högsta domstolen, som också för en kort tid sedan avdömde denna tvist.

Nu kan man naturligtvis med utskottet säga, att det även utanför justitierådens led finnes åtskilliga jurister med kompetens att vara ordförande i skiljedomstol och att även i övrigt vara skiljemän. Även om detta är riktigt, kan utskottet å andra sidan icke bestrida, att justitieråden och regeringsråden representera en alldeles särskild grad av sakkunskap, och jag vill tillägga, att jag fäster särskild vikt vid den omständigheten, att det i fråga om allmänt förtroende icke finns någon kategori av jurister i Sverige, som för närvarande har den högt ansedda ställning som justitieråden ha. Man kan icke, när man vill ha en definitivt bindande skiljedoms klausul, ägnad att inge ett allmänt förtroende, få den formulerad bättre än genom att skriva, att saken skall avgöras av en skiljenämnd, vars ordförande skall vara ett justitieråd. Det exempel jag nämnde från hamnbyggnaden är ett exempel bland många på sådana tvister — även herr Stendahl erkände, att det finns sådana, — där det måste bli skiljedom, därför att man inte kan nöja sig med det ordinära domstolsförfarandet. Då är det ett allmänt intresse, att detta vid sidan av det ordinära rättsförfarandet stående förfarandet genom skiljenämnd icke skapar en sekunda rättvisa, utan så långt som möjligt en lika god rättvisa som den ordinära genom domstolarna.

När herr Stendahl trodde sig rikta ett grundskott mot tanken på justitieråden såsom skiljedomare genom att påpeka, att det kan inträffa, att en skilje-

dom kommer under högsta domstolens prövning, därför att den på formella skäl överklagas och befinnes oriktig, så vill jag säga, att jag icke kan erkänna, att det är något grundskott mot tanken. För det första kan man icke undvika, att ett justitieråd kan bli part i en enskild rättegång, men för det andra — och det är det viktigaste — vad innebär det, att en skiljedom överklagas? Jo, det innebär, att det påstås, att ett formellt fel är begånget. Har det hittills någon gång förekommit, att ett sådant förelupit i en skiljedomstol, där en ledamot av högsta domstolen varit ordförande? Jag känner icke något sådant fall, och jag har svårt att tro, att något dylikt skulle förekomma.

Till sist har det anmärkts, att det skulle strida mot ledamöternas av högsta domstolen verksamhet i domstolen att fungera som skiljedomare. Jag skulle med hänvisning till det nuvarande rättegångsförfarandet vilja påstå motsatsen. Ledamöterna av högsta domstolen se för närvarande aldrig en part, de ha att bedöma alla mål efter papperen. Det kan icke vara någon överdrift att säga, att tendensen går i riktning mot muntlighet även i högsta domstolen och att vi så småningom komma att få en sådan muntlighet. Men intill dess detta genomförts, måste det betraktas som en lycka, att justitieråden ha tillfälle att även i förfarande utanför domstolen få pröva frågor, där de ha tillfälle att komma i direkt kontakt med parterna. Jag tror, att den processordning, som nu gäller, är en alldeles särskild grund för att tills vidare låta förbudet bortfalla.

Jag ber därför, herr greve och talman, att i det läge frågan nu har få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr Widell: Herr greve och talman! Herr statsrådet och chefen för kungl. justitiedepartementet förklarade, att anledningen till det föreslagna förbudet för justitieråd och regeringsråd att åta sig skiljemannauppdrag var hänsynen till deras ställning. Herr statsrådet ville icke göra gällande, och det på goda grunder, att dessa skiljemannauppdrag skulle på något sätt hindra dem i deras arbete, hindra dem att på ett tillfredsställande sätt fylla sina uppgifter som domare i högsta domstolen och regeringsrätten. Det har heller icke, såvitt jag vet, från något håll gjorts gällande något sådant, som att skiljemannauppdragen skulle taga så mycket tid, att justitieråden icke skulle kunna sköta sina ämbeten. Den saken kan jag alltså lämna åsido. Något sådant påstående har icke framställts, såvitt jag vet. Då blir frågan, huruvida i andra avseenden justitierådens ställning bör hindra dem att ta emot sådana uppdrag, och det har därvid anförts, att det icke skulle vara lämpligt att de sitta i en skiljedomstol och avkunna domar, som sedan eventuellt kunna — visserligen endast av formella skäl — överklagas i högsta domstolen. Herr Fehr har redan upptagit den saken, och jag skall icke gå vidare in på densamma.

Herr statsrådet vidrörde emellertid hela skiljedomsinstitutets ställning i den allmänna meningen och yttrade, att det kunde icke hjälpas, att de skiljedomare, som utses av parterna, faktiskt mera äro parternas advokater än opartiska domare, och herr statsrådet fann även i reservanternas framställning, att justitieråden skulle avstängas från att utses av parterna såsom skiljedomare, ett stöd för denna uppfattning. Därmed skulle man med andra ord ha givit ett erkännande åt riktigheten därav. För min del får jag säga, att jag tror, att herr statsrådet därvidlag nog läst reservanternas framställning litet oriktigt. Vad reservanterna ha anknutit till är ett förslag, som jag framlade bland de sakkunniga, vilka biträde vid den förberedande behandlingen av detta ärende, och då jag där föreslog, att rättigheten för justitieråd och regeringsråd att åta sig skiljemannauppdrag skulle begränsas till det fall, där det gällde skiljedomstolarnas tredje man, förklarade jag, att det nog ofta hände, att de skiljedomare, som utsågos av parterna, i den allmänna meningen mera betrak-

*Ang.
justitieråds
rätt att
åta sig
skiljemanna-
uppdrag m. m.
(Forts.)*

Ang.
justitieråds
rätt att
åta sig
skiljemanna-
uppdrag m. m.
(Forts.)

tades som parternas advokater än såsom opartiska skiljedomare. Men jag förklarade också uttryckligen, att enligt min mening någon som helst anledning att befara, att justitieråden och regeringsråden skulle så uppfatta sin ställning i en skiljedomstol, att de skulle uppträda såsom parternas advokater, alldeles icke fanns. Tvärtom kunde man vara fullkomligt förvissad om, att något sådant icke skulle inträffa. Då jag för min del ansåg, att en begränsning i alla fall borde ske, var det alltså icke därför, att jag fann något reellt skäl därtill föreligga, men jag ansåg, att med den uppfattning, som allmänheten har — vilket herr statsrådet riktigt påpekade — kunde en sådan misstanke ofta komma att vidlåda även justitieråd, som sitta som skiljedomare på grund av uppdrag från en enskild part, och att detta borde undvikas. Jag har sålunda icke alls ansett, att det fanns något reellt skäl för denna misstanke, men jag har ansett, att även själva misstanken borde undvikas.

Nu är det alldeles givet, att en sådan misstanke under inga förhållanden kan vidlåda en skiljedomare, som sitter som tredje man. Han kan ju helt enkelt icke vara representant för någon part, utan han är en opartisk skiljedomare. Det skälet förefaller mig sålunda härvidlag icke alls böra komma i betraktande, om man går på reservanternas framställning.

Vad som för mig varit bestämmande, då det gällt att ta ståndpunkt till denna sak, har icke varit hänsynen till justitieråden. För dem spelar nog saken en mera underordnad roll. Men det har synt mig vara ett allmänt intresse, att man icke genom att avstänga justitieråden från att i fall av behov kunna sitta som skiljedomare, skall rikta ett hugg mot själva skiljedomsinstitutet. Herr Stendahl har nu brutit staven över detta. Det är en sak för sig; intar man den ståndpunkten, ja, då kan man naturligtvis komma till ett sådant resultat, som herr Stendahl kom till, men jag undrar, om icke herr Stendahl står rätt ensam om den uppfattningen. De affärsmän jag talat med om denna sak och de ämbetsmyndigheter, som ha med affärsmännen att göra, ha, såvitt jag vet, enstämmt varit av den uppfattningen, att skiljedomsinstitutet är för affärsvärlden av det allra största värde och att det är synnerligen viktigt, att detta institut utvecklas och vinner allt större och större tillämpning. Det kan väl icke undgås, att om nu riksdagen förklarar, att justitieråden icke få sitta i skiljedomstol, innebär detta faktiskt en deklassering av skiljedomstolarna. När man förklarar, att rikets främsta juridiska sakkunskap icke får engageras i en sådan skiljedom, ja, då säger man väl, att ett sådant skiljedomslag icke är så mycket värt. Det är icke lämpligt, att den högsta juridiska sakkunskapen deltagar här, säger man, men detta är väl, såvitt jag förstår, en deklassering av skiljedomsinstitutet. Det måste väl för övrigt, även fränsett detta, vara av mycket stort intresse ur allmän synpunkt, att justitieråden komma i kontakt med det levande livet, som avspeglar sig även i skiljedomsförfarandet. Jag har mig bekant, att i våra grannländer tillmäter man detta en mycket stor betydelse, och, såvitt jag vet, har där ingen människa kommit på den tanken, att medlemmarna av hoieste Ret skulle förbjudas att sitta i en skiljedomstol. Det är en fullkomligt främmande tanke, och där anser man det fullkomligt självklart, att de skola göra det och att detta medför mycket stora fördelar.

Några olägenheter av ett bifall till reservanternas framställning kan jag för min del omöjligt se, och jag kan heller icke finna, att några sådana olägenheter heller uppvisats av någon. Det har endast uttalats vissa farhågor, som likväl förefalla mycket svagt grundade. Däremot tror jag, att de farhågor jag gjort gällande äro mycket väl grundade, och om jag också själv icke är kompetent att bedöma den saken, torde ett tillräckligt vittnesbörd vara de enstämiga vädjanden, som riktats till statsutskottet från intresserat håll — icke intresserat av justitierådets ställning utan intresserat av skiljedom-

institutets utveckling — vädjanden, att man icke skulle införa ett absolut förbud.

Jag anhåller, herr greve och talman, på grund av vad jag anfört att få yrka bifall till reservationen.

Hari instämde herrar *Petrén* och *Borell*.

*Ang.
justitieråds
rätt att
åta sig
skiljemanna-
uppdrag m. m.
(Forts.)*

Herr Luterkort: Herr talman, mina herrar! Då jag kommer att vid röstningen i denna fråga intaga en annan ställning än den, som flertalet av mina partikamrater inom utskottet intagit, har jag ansett mig böra med några få ord motivera min ståndpunkt i detta ärende. Jag skall försöka göra det i största möjliga korthet.

Jag hade tänkt rikta några ord till herr Stendahl, men då de skäl, som han anförde, blivit i allt väsentligt, tycker jag, vederlagda, skall jag icke bemöta honom annat än på en punkt. Därvidlag vill jag förutskicka, att man här endast talat om betydelsen av skiljemannainstitutet för köpmän. Det är något, som jag ofta haft anledning att fästa mig vid i diskussionen om denna fråga, att man resonerar om skiljemannainstitutet, som om det hade betydelse endast för köpmän. Så är givetvis icke fallet. Och jag ber att få erinra herrarna, att det finns många människor i detta land, som ha en helt annan uppfattning av skiljemannainstitutets betydelse än den, som herr Stendahl gjorde sig till tolk för. Denna andra uppfattning är enligt min mening den riktiga. Herr Stendahl gjorde gällande, att det skulle vara rentav stötande, att domare särskilt i rikets högsta domstol sutto och dömde utan att följa rent juridiska linjer, ty det blir, såsom han uttryckte sig, ett evigt kompromissande. Jag tror ingen kan beskylla mig för att vara en vän av kompromissande, men herr Stendahl, det slag av kompromissande, varom fråga är här i skiljedomstolarna, det är, om jag så får uttrycka mig, ett bra sätt att kompromissa. Det är ett sätt att mera formfritt bedöma tvister människor emellan, ett sätt att slita tvister, där man kan bortse ifrån den massa former, som den starkt formella rättegångsproceduren enligt lag i mer eller mindre grad måste medföra, och det kan icke vara annat än gott, att ett sådant institut får vinna en riktig utveckling.

Vad då beträffar föreliggande sak, så är det min mening, att regeringen gått ett steg längre än som varit av omständigheterna oundgängligen betingat. Det är så, att föredragande departementschefen såväl i huvudtiteln som i det anförande, han haft här i dag, såsom det avgörande skälet för den ståndpunkt han intagit är det, som angivits i statsrådsprotokollet, nämligen att ett innehav av skiljemannauppdrag inte kan anses förenligt med den ställning, som dessa ämbetsmän, justitieråd och regeringsråd, intaga i egenskap av rikets högsta domare. Jag tror, herr statsråd, att det är i alla fall ett ganska svagt skäl. Skulle vi på domares rätt att syssla med olika angelägenheter lägga den synpunkten, att domare få från intet håll utsättas för någon misstanke, ja, då få vi nog lägga dem i bomull eller sätta dem i glasskåp. Detta tal om att domaren skall vara fri från varje misstro i fråga om hans domarverksamhet, att Cæsars hustru icke får ens misstänkas o. s. v. är ett utomordentligt vackert tal men intet vidare. Jag tror åtminstone, att vi domare, härutinnan rika av erfarenheter, kanske mest oangenäma dylika, få nöja oss med ett rent och gott domarsamvete. Särskilt vill jag emellertid fästa mig vid vad justitieministern yttrat, då han går över att använda sitt huvudskäl som ett skäl även mot den ifrågasatta mera *begränsade* rätt att åta sig skiljemannauppdrag. Han säger nämligen: »Vad jag sålunda yttrat torde tillika innefatta skäl för att icke begränsa förbudet på sätt en av de sakkunniga föreslagit, nämligen så, att skiljemannauppdrag finge mottagas, då

Ang.
justitieråds
rätt att
åta sig
skiljemanna-
uppdrag m. m.
(Forts.)

detsamma ej meddelats av allenast en av parterna eller av parterna eller av överexekutor i parts ställe.» Jag undrar, om det verkligen är så, att detta skäl också kan anföras som ett skäl emot den ståndpunkt, som reservanterna här intagit. Det torde inte vara så — åtminstone ej enligt min uppfattning, som jag emellertid icke vill påtvinga någon. Men den stora skillnaden i båda fallen är enligt min mening den, att i ena fallet, när ett justitieråd sitter som ombud för en part, då utövar han icke på samma sätt domarvärvet som därest han sitter som ordförande. Men om han sitter som ordförande, tillsatt av tvenne parter eller deras ombud, då utövar han i själva verket samma verksamhet som då han sitter i domstolen, endast med den skillnaden, att han utövar verksamheten i en av staten legaliserad men friare form för rättsskipningens utövande. Med andra ord uttryckt: hans uppdrag som tredje man faller liksom inom hans eget verksamhetsområde på ett helt annat sätt. Jag tror, mina herrar, att envar, som haft uppgiften att vara skiljedomare i båda dessa situationer — för min del har jag varit såväl skiljedomare, utsedd av part, som tredje man — icke kunnat undgå att känna skillnaden. Jag skulle t. o. m. vilja ifrågasätta, om man icke i alldeles särskilt hög grad bör känna sig som domare, när man sitter som »tredje man» i en skiljenämnd. Ty det är ju tyvärr som herr statsrådet framhöll, att sådant som vårt skiljemannainstitut nu är, känna sig de två av parterna tillsatta skiljemännen mera som ombud för parterna. I alldeles särskilt hög grad bör denne »tredje man» vara skiljedomaren. Vad jag alltså velat säga det är, att statsrådets huvudskäl väl kan åberopas mot den ståndpunkt, som vill tillerkänna justitieråden oinskränkt rätt att vara skiljedomare, men icke mot en ståndpunkt, som vill tillåta justitieråden en verksamhet, som huvudsakligen är av samma natur som deras dagliga domargärning.

Och förresten, då det här taltes om denna oangriplighet såsom ett huvudskäl för Kungl. Maj:ts och utskottets ståndpunkt, då vill jag i alla fall fråga, om icke detta skäl med lika stor tyngd göres gällande och bör göras gällande i fråga om alla domare i detta land? Bör det åtminstone icke med samma tyngd kunna göras gällande mot hovrättsråden, som numera i stort sett i stor utsträckning äro domare i sista instans? Åtminstone har jag svårt att komma ifrån, att så är förhållandet. Och se vi på sakens djupare realitet, på huru förhållandena i övrigt ställa sig här i landet, då skulle jag vilja peka på missförhållande vid våra rådhusrätter, där domarna i en högst betydande omfattning åta sig och få åta sig funktioner och olika uppdrag. Här borde snart bräcken sättas in, då det gäller att försöka bibehålla domarna vid utövningen av sitt kall.

Herr justitieministern påpekade, att skiljemansinstitutet råkat i ett visst vanrykte genom att justitieråden få utöva skiljemannauppdrag. Jag skall icke vidare ingå på den saken i vidare mån, än jag vill framhålla, att detta vanrykte — det framgick också av herr justitieministerns anförande — hänför sig just till de fall, då de sitta såsom ombud för part. Men jag tror icke, att »vanryktet» i fråga uppkommit därför att justitieråd tjänstgöra såsom ordförande i skiljenämnder. Det för mig avgörande skälet för mitt ståndpunktstagande i denna sak behöver jag icke närmare utveckla; det har redan i koncentrerad form angivits av herr Widell. För närvarande äro skiljemannauppdragen de huvudsakliga och bästa tillfällen för en svensk överrättsdomare att komma i kontakt med det levande rättslivet. Var och en, som känner något närmare till förfarandet vid våra överdomstolar, har icke kunnat undgå att få en känsla av att det instängda liv, som domarna där föra, ofrånkomligt måste i någon mån sätta sin prägel på dessa domares sätt att bedöma förhållandena; detta sagt utan att innebära någon personlig kritik av våra överrättsdomare. Men det är ofrånkomligt, att om man är ut och är in skall syssla med att leta fram sanningen ur protokoll, därvid en stor del av arbetet måste gå ut på att söka *tolka*

innehörden av dessa protokoll, det måste bliva ett annat resultat, än om man har tillfälle att se, hur en rättsfråga fritt utvecklas inför domaren själv. I justitierådets rätt att få funktion såsom skiljedomare måste jag se en möjlighet, varigenom rikets högsta domare kunna förberedas för det värv, som snart nog måste tillkomma dem i en annan och bättre processordning än den nu gällande. Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

*Ang.
justitieråds
rätt att
åta sig
skiljemanna-
uppdrag m. m.
(Forts.)*

Herr statsrådet **Nothin**: Herr talman! Jag begärde ordet av den anledningen, att jag av den siste ärade talarens anförande förstod, att mitt yttrande i vissa delar blivit missuppfattat. Jag har aldrig avsett, och jag tror inte heller, att det stenografiska referatet skall giva vid handen, att jag uttalat, att justitieråden skulle känna sin uppgift annorlunda, om de sitta såsom tredje man, än om de sitta såsom av parterna utsedda skiljemän; vad jag avsåg med mitt uttalande var, att om reservanternas ståndpunkt blir gällande, skulle därigenom så att säga legaliseras den missuppfattningen och det missförhållandet, som i den allmänna meningen ofta kommit till synes, att en av part utsedd skiljeman har rättighet att fatta sin uppgift annorlunda, än om han är utsedd såsom tredje man. Däremot har jag aldrig avsett att göra gällande, att justitieråd skulle i den delen känna sin uppgift annorlunda i ena fallet än i det andra.

Då jag emellertid nu begärt ordet, må det tillåtas mig att i korthet säga ett par ord till.

Det har av ett par talare, herrar Dahl och Fehr, särskilt framhållits, att man väl behöfve justitierådets erfarenhet för att få tvister slitna. Jag vill ingalunda förneka, att deras erfarenhet är värdefull, men jag tror ej, att den är så oundgängligen behöfelig. Det finnes även utanför högsta domstolen tillgång till ett avsevärt antal både skickliga och erfarna jurister. Jag ser i denna kammare åtskilliga, till vilka jag med lika fullt förtroende skulle kunna överlåta lösandet av en tvist, däri jag vore part. Och då man framhållit, att det för justitieråden själva vore en fördel att få denna erfarenhet av den muntliga handläggningen, så tror jag, att man fullständigt underskattar deras kompetens. Deras förmåga och erfarenhet bliva icke mindre, därför att de döma på föredragning av en revisionssekreterare, än om de döma på en redogörelse av två parter. Möjligen kunna de i senare fallet bliva i tillfälle att framställa frågor, som kunna bliva belysande för målet, men jag tror inte, att det för ett justitieråd såsom sådan skapar ökad erfarenhet eller ökad allmän kompetens.

Herr **Reuterskiöld**: Herr greve och talman! De skäl, som här anförts för reservanternas ståndpunkt, sonderfalla i två grupper. Den ena gruppen tyckes spela en mycket avgörande roll för de olika talarna vid deras ståndpunktstagande, nämligen hänsynen till justitierådets eget behov av kontakt med verkligheten och direkt kontakt med det muntliga rättegångsförfarandet o. dyl. Jag skall för min del, under full anslutning till vad herr departementschefen nyss anförde, tillåta mig betona, att ett justitieråd i regel kommer till det ämbete han innehar efter en lång och förtjänstfull verksamhet inom andra domstolar med rika tillfällen till direkt kontakt med livet och till muntliga förhandlingar. Han får icke sin justitierådsbefattning för att där uppfostras, utan när han kommer dit, är han uppfostrad och har den erfarenhet och de kunskaper i de flesta fall, som för det värvet erfordras. Jag tror icke, att det under sådana förhållanden kan tillmätas nyssnämnda omständighet, ur justitierådets synpunkt, något särskilt värde.

Den andra gruppen av skäl för reservanternas ståndpunkt kan sammanfattas så, att med hänsyn till skiljemannainstitutets lyckliga utveckling är det

Ang.
justitieråds
rätt att
åta sig
skiljemanna-
uppdrag m. m.
(Forts.)

behövt, att justitieråden och regeringsråden kunna få sådana uppdrag. Det har här fällts ett sådant uttryck som att man, om man skulle beröva skiljemannainstitutet möjlighet att få sådana skiljemän som justitieråd och regeringsråd, skulle deklassera skiljemannainstitutet. Jag tillåter mig då påpeka att, när skiljemannalagen kom till och den fick sin nuvarande formulering, var det alls icke någon tanke på att man överhuvud skulle använda justitieråd till skiljemän. Det var tvärtom, skulle jag tro, snarare så, att man icke alls satte i fråga detta, utan hela tanken, att justitieråd och regeringsråd skulle användas till skiljemannauppdrag, har länge förblivit en för de flesta främmande tanke. Det var nästan, kan man säga, så, att den tanken var allra mest främmande för justitieråden själva. Under sådana förhållanden skulle det nästan innebära en återgång till ett äldre och riktigare tillstånd, om man nu återförde förhållandet till vad det förut var, och när jag i dag avlyssnat debatten, måste jag säga mig, liksom redan från andra håll anmärkts, att det tycks vara en ganska enstämmig mening om att justitieråden och regeringsråden gått litet för långt i sin nuvarande praxis att åta sig sådana uppdrag. Även reservanterna vilja ju göra en begränsning, och reservanterna hava uttalat den uppfattningen, att en begränsning är behöfelig och lämplig. Varför? Jo, därför att den allmänna meningen har börjat reagera och reagerat ganska länge mot att dessa uppdrag, i så stor utsträckning som skett, mottagits av justitieråd, och jag tror nästan man kan säga, att endast för några år sedan var det så, att flertalet justitieråd knappast ansågo sig böra taga emot skiljemannauppdrag. Sådana justitieråd finnas ännu i denna dag. Det kan ju sägas, att man har litet svårt att i ett avlöningsreglemente sätta in bestämmelser angående hinder för justitieråd att mottaga skiljemannauppdrag. Det borde, kan man säga, ligga i sakens natur, att de själva underlåta att mottaga dylika uppdrag, och om detta vore fallet, så tror jag också, att man skulle följa den lyckligaste linjen, ifall man icke införde ett sådant stadgande. Men då utvecklingen nu faktiskt gått därhän, att det motstånd, som inom högsta domstolen och regeringsrätten yppat sig mot mottagande av skiljemannauppdrag, allt mer och mer försvagats, så tror jag, att det är på tiden, att den allmänna meningen gör sig gällande, så att icke en gång den dagen kommer, då opinionsnämnden får säga sitt ord på ett sätt, som hittills icke varit vanligt i svensk politisk historia. Det bör emellertid betonas, såvitt jag förstår, att det här framför allt gäller en lönefråga. Det är icke fråga om ändring i skiljemannalagen, och bestämmelsen bör icke, efter mitt förmenande, sättas in i den. Men det är en lönefråga, och när vår svenska grundlag stadgar ett klart och tydligt förbud för justitieråd och regeringsråd både att inneha och utöva andra ämbeten, så måste denna bestämmelse ses i ljuset av de förhållanden, under vilka den kommit till och den tid, då den kom till. Då var det icke tal om något annat än *ämbeten*. Men den grundtanke, som ligger i bestämmelsen, är den, att varje *avlönat offentligt uppdrag* i förvaltningens tjänst skulle vara dem fjärran, och att skiljemannauppdraget är ett avlönat uppdrag, liksom också ett ganska väl avlönat sådant i de flesta fall vid sidan av domarverksamheten, det förefaller mig vara så pass obestriddigt, att jag icke behöver längre uppehålla mig vid den saken. Men då så är fallet, kommer alltid det andra spörsmålet, som av en annan talare redan berörts, fram: är det samma linje en domare har att följa, när han sitter som skiljeman, och när han sitter som domare i högsta domstolen eller regeringsrätten? Jag vågar säga, att det varken är eller bör vara det. Gäller det ett skiljemannauppdrag, bör man gå efter vad som är skäligt och billigt, men när det är fråga om högsta domstolen, måste det dömas efter lagen, och att »laga efter lägligheten» måste förbehållas Kungl. Maj:t i statsrådet. Vid sådant förhållande synes det mig, som den erfarenhet, justitieråden få vid utövningen av skiljemannauppdrag,

alldeles icke är av det värde, som man vill göra gällande, utan att den tvärtom är ett minus, när det är fråga om att konsekvent tillämpa de regler och principer, som skola gälla vid ett domstolsförfarande.

Jag kan därför för min del icke finna annat än att det blir nödvändigt att ställa sig på den ståndpunkt, som utskottet här har intagit. Man har då att välja mellan två vägar, majoritetens och minoritetens. Majoriteten gör mottagandet av skiljemannauppdrag absolut förbjudet, i enlighet med grundlagens anda vill jag säga. Minoriteten går en väg, som innebär ett medgivande, att vederbörande får mottaga uppdraget, när det gäller att fungera såsom tredje man vid sidan av de två av parterna utsedda. Jag ansluter mig fullständigt till den ståndpunkt herr statsrådet nyss antydde, då han betonade, att om man går in på denna väg, då först inträffar vad en ärad talare i dag på samma länsbänk som jag ansåg skulle inträffa, om kammaren följde majoriteten i utskottet. Då men endast då inträffar nämligen, att *riksdagen stryker under, att skiljeman, som är utsedd av part, är den partens advokat*. Jag tror, att detta bleve ett mycket starkare dråpslag mot hela skiljemannainstitutet, än om man, såsom en talare på göteborgsbänken yttrade, deklasserar detta. Om man berövar skiljemannainstitutet den s. k. förmånen av justitieråd och regeringsråd såsom överskiljemän, då deklasserar man det icke, om det sker på de grunder som här anförts, utan då gör man det därför, att det gäller två ting, som icke böra vara med varandra förenade, och det är icke värre än då man med andra ämbetsställningar förenar förbud mot vissa uppdrag, där man finner, att dessa icke skäligen eller lämpligen böra med befattningarna förenas. Jag tror därför, att kammaren gör klokt och rätt, om den i detta fall följer utskottet helt och hållet på den linje som majoriteten angivit. Det formfria förfarande, som äger rum inom skiljemannanämnderna, det är icke sådant, som förfarandet skall vara uppe i domstolarna, och därför tror jag icke heller man bör förena dessa två saker, såsom man både här under debatten och i verkligheten velat göra.

Med åberopande av vad jag nu sagt, tillåter jag mig, herr greve och talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

I herr Reuterskiölds yttrande instämde herr *Akerman* och herr *Andersson, Karl*.

Herr *Lindhagen*: Jag begärde ordet, då jag hörde herr Fehr yttra sig, för att för min del bidraga till att skingra uppfattningen om dessa ämbetsmäns outhärdlighet såsom skiljemän. Sedan kan man ju ha olika uppfattningar om dem i alla fall, huruvida de, liksom fallet är med andra medborgare, böra användas såsom skiljemän. Jag tycker emellertid, att den villfarelsen bör skingras, att ledamöter av högsta domstolen och regeringsrätten äro outhärdliga för ett behörigt upprätthållande av skiljemannainstitutet. Jag har under min verksamhet varit i intim kontakt med, huru dessa ämbeten rekryteras och har funnit, att de, som få dessa tjänster, äro mycket hyggliga människor, såsom vi allesammans äro. Men att de på grund av sakkunskap eller känedom av det praktiska livet eller oväld och dylikt skulle vara predestinerade att mer än någon annan sitta i en skiljemannanämnd, det vill jag bestrida. Det är visserligen en sak, som skulle kunna tala för, att de få fungera som skiljemän, och det är det ytterst beklagliga förhållandet, att ledamöterna av landets högsta domstol av författningen tvingas att leva i bara papper under hela sin mannaålder; och det vore därför önskligt, om de finge tillfälle till praktisk verksamhet också. En del ha ju enskild förmögenhet att förvalta och dylikt, och då komma de ju ändå ut i livet på visst sätt, och naturligtvis äro de icke alldeles utan kontakt med verkligheten, ty det är ingen av oss, när vi leva i den-

*Ang.
justitieråds
rätt att
åtaga sig
skiljemanna-
uppdrag m. m.
(Forts.)*

Ang.
justitieråds
rätt att
åta sig
skiljemanna-
uppdrag m. m.
(Forts.)

na ofullkomliga värld, men de få icke en sådan praktisk inblick i förhållanden, som fallet är, då man rör sig mera omedelbart i det verkliga livet.

De högsta domarna ha allmänt en särskild kompetens och kunnighet i den formella rätten samt kunna därför anlägga skarpsinniga synpunkter på huru formerna skola döda innehåll, och där i ligger naturligtvis en stor träning. Men själva rättvisan har icke någon lustgård i ett justitieråds eller regeringsråds hjärta i högre grad än hos oss allesammans, och kan icke ha det, såsom man kan förstå, då man följt med, hur det tillgår vid rekryteringen av dessa ämbeten; den går efter vissa schabloner och ingenting annat.

Nu undrar man, varför man under sådana förhållanden skall beröva dem denna befogenhet, men det följer väl av grundlagens teori, att man skall skydda dessa domare från beblandelse särskilt med den högre finansen och andra sådana förförelsemedel, som kunna locka dem bort från rättens vägar, och då har regeringen ansett, att dit hör även skiljemannauppdragen. Det ligger nära till hands att taga med dessa — det får jag erkänna, ehuru jag gärna unnar justitieråden den där lilla slanten och den lilla erfarenhet av det praktiska livet, som de härigenom kunde erhålla. Men skiljedomar användas ju mycket i affärslivet, och det finnes personer i denna höga ställning, som nästan haft det såsom ett yrke att just ägna sig åt skiljedomarverksamhet, och det kan måhända icke vara riktigt bra. Nu är det så, att då man framhåller, att denna höga ställning ingiver ett sådant förtroende, är det riktigt, ty så snart någon av våra medmänniskor, som vi förut betraktat såsom en verklig medmänniska, fått ett högt ämbete, börja vi genast bocka oss för honom, och tillhöra vi samma parti, följa vi honom blint, såsom vi icke gjorde förut. Det beror icke på, att han blivit bättre till sina egenskaper genom den höga ställning han erhållit — snarare äventyras motsatsen — utan det beror på, att världen vill fördummas och bedragas, och därför bedrages den.

Det ligger kanske också någon risk i att använda justitieråd som skiljemän, därför att det anses, att sådana skiljemän, som inta en så hög ställning, också skola ha ovanligt höga arvoden, och då följa också de andra skiljemännen med — det är samma sak, som man känner till från hyrnas område — så att justitierådens arvoden bli en standard för alla skiljemannaarvoden. Jag har i en motion vänt mig mot dessa höga arvoden, som skiljemännen själva bestämma. I Tyskland är detta förbjudet, men här går det för sig, vilket också gör, att skiljemannainstitutet här endast är till för de förmögnare, varpå man kan ange många exempel.

Som sagt, jag vill ogärna beröva justitieråden och regeringsråden något tillfälle att vinna praktisk erfarenhet eller att öka sina inkomster, vilka ju eljest inte äro så utomordentligt stora med hänsyn till att de utåt skola representera en sådan hög överlägsenhet. Men å andra sidan, om man ser saken ur reell synpunkt och ur synpunkten av det nuvarande läget och grundlagens uppfattning, så måste jag, när jag nu tvingas att fatta ståndpunkt, hellre rösta för utskottets förslag än för reservationen.

Herr Kvarnzelius: Herr greve och talman! Då jag icke deltagit i behandlingen av detta ärende, när det slutligen förekom till avgörande i utskottet, har jag ansett mig böra anteckna min mening till protokollet. Jag vill då säga, att om jag deltagit i ärendets handläggning, skulle jag ha anslutit mig till reservationen, med den försiktiga avfattning, som reservationen fått. Jag kan nämligen icke med bästa vilja i världen finna, vad det allmänna skulle ha för olägenhet av, ifall man medgav, att ett justitie- eller regeringsråd finge sitta såsom opartisk ledamot i en skiljemannanämnd. Tvärtom måste det väl anses vara den säkraste garantien för att även en sådan dom skulle bli så rättvis som möjligt. Jag har själv haft uppdrag att tjänstgöra som opartisk skiljedomare,

och den erfarenhet jag har fått är, att det är förfärligt svårt för de av parterna utsedda ledamöterna i skiljemannanämnden att så helt frigöra sig, att de verkligen se frågorna fullt opartiskt. Det är åtminstone det intryck jag fått av deras uppträdande. Det finnes undantag, det får jag medgiva. Men den omständigheten, att de skiljemän, som tillsätts av parterna, ha en tendens att söka lägga frågan så fördelaktigt som möjligt för sina respektive uppdragsgivare, utgör för den opartiske ledamoten en ytterligare uppfordran att söka såvitt möjligt i skiljedomen nå den fulla sanningen, och jag är övertygad att varje opartisk skiljedomare måste känna sig i alldeles särskild grad uppfordrad att försöka döma så oväldigt som möjligt. Skall man då icke se till, att möjlighet finnes, när parterna äro ense därom, att få en skiljedomare, som är så högt satt över varje tvivel som möjligt, och kan någon anses mera fri och självständig än ett justitieråd, som på grund av sin ställning icke får åtaga sig uppdrag i enskilda företag av något slag? Såvitt jag kan se, måste dessa personer i högre grad än någon annan ha förutsättningar att kunna döma oväldigt och vad kan det vara för samhällsintresse — den frågan måste jag göra mig — att avstänga just dessa personer från möjligheten att kunna anlitas och att ställa dem i en särklass?

Det är dessa synpunkter som för mig varit vägledande, då jag ansluter mig till reservationen.

Med herr Kvarnzelius förenade sig herr *Asplund*.

Herr Ekman, Karl Johan: Jag kan icke giva skiljemannainstitutet ett så starkt underbetyg som herr Stendahl gav det, men jag vill säga, att man icke heller bör överskatta det. Det har förvånat mig många gånger, att parterna varit så angelägna om att få sina tvister hänskjutna till skiljedom, då de därigenom i stor utsträckning avstänga sig från möjligheten att förebbringa sådan bevisning om sin rätt, som man kan göra inför domstol. Jag tror, att man här i landet har varit alltför benägen att anlita skiljedom, men å andra sidan är skiljemannainstitutet av synnerligt stort värde i många fall. Såsom herr Stendahl framhöll, är det ofta angeläget att få en tvist mycket snabbt avgjord. Vidare kan det vara av stor betydelse, att man får en tvist avgjord efter billighetsgrunder, som icke alltid kunna tillämpas vid domstolarna; och när det är fråga om värderingar, är det givetvis en fördel att, då man icke kan bevisa storleken av den skada man lidit, få den saken avgjord av personer, som äro praktiskt förfarna i att värdera sådant. Skiljemannainstitutet har sålunda sin stora betydelse. Men jag tror, att då man resonerar som så, att man för upprätthållande av skiljemannainstitutet på en mycket hög nivå, bör öppna vägen för justitieråd att deltaga såsom skiljedomare, går man för långt; det behöves icke för skiljemannainstitutets egen skull, det är min uppfattning. Det är visserligen sant, att inom högsta domstolen är samlad en mycket betydande fond av juridisk kunskap och erfarenhet, men jag tror, att denna bör bibehållas för högsta domstolen och att för skiljemannainstitutionen tillräcklig sakkunskap utanför justitierådens krets står till buds. Högsta domstolen är ju omgärdad med särskilda garantier, för att man skall kunna absolut lita på ovälden och rättvisan av de domar som där fällas; och det skulle bli i viss mån ett försvagande av högsta domstolens ställning inom rättsskipningen, ifall det för justitieråden bleve uttryckligen tillåtet att fungera som skiljedomare. Enligt min tanke böra justitieråden icke befatta sig med annan domarverksamhet än den, som utövas inom högsta domstolen.

Således, på samma grunder som av statsrådet och chefen för justitiedepartementet anförts och som även understrukits av herr Reuterskiöld, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Första kammarens protokoll 1926. Nr 40.

Ang.
justitieråds
rätt att
åtaga sig
skiljemanna-
uppdrag m. m.
(Forts.)

Ang.
justitieråds
rätt att
åta sig
skiljemanna-
uppdrag m. m.
(Forts.)

Herr Rooth: Herr greve och talman! Jag kan för min ringa del omöjligen fatta denna fråga såsom en lönefråga. Med anledning av vad herr Stendahl anfört ber jag att få erinra om, att styrelserna för Sveriges advokatsamfund, Svenska industriförbundet och Stockholms handelskammare gjort framställningar av enahanda innebörd som herrar Fehrs och Löfgrens motioner. Jag tror, att man bör taga mycken hänsyn till vad från så auktoritativt håll anförts, och ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Walles: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att yrka bifall till utskottets framställning. Att jag anslutit mig till utskottsmajoriteten är huvudsakligen beroende på det skälet, att jag anser, att det icke skulle vara lyckligt, om i det allmänna medvetandet i någon mån skulle insmyga sig den uppfattningen, att högsta domstolens ledamöter icke skulle se objektivt på frågor, som de ha att avgöra. Jag kan heller icke ansluta mig till den uppfattningen, att skiljemannainstitutet skulle bli lidande, därest dessa juridiskt högt utbildade personer skulle förmenas att sitta som skiljemän, då jag har den uppfattningen, att det ändå finnes riklig tillgång på kvalificerade krafter för detta ändamål.

Jag ber därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Greve Lagerbjelke: En talare på samma länsbank som jag har framhållit den enligt hans mening betänkliga omfattning, i vilken justitieråd och regeringsråd skulle åta sig skiljemannauppdrag, och han såg t. o. m. i fjärran en hotande opinionsnämnd uppträda mot dem. Jag tror, att detta är fullkomlig överdrift. Enligt en statistik, som icke blivit motsagd, har under vartdera av de sista åren icke förekommit ens 40 fall, i vilka dessa överdomare skulle ha deltagit i skiljenämnder; och det kan väl ändå icke anses vara ett så stort antal fall, att man kan tala om överdrivna missbruk.

Det torde emellertid vara av betydelse, vilken uppfattning sakkunniga myndigheterna ha i detta avseende; och jag vill då upprepa vad en föregående talare nyss nämnde, nämligen att från styrelserna för Sveriges advokatsamfund, Svenska industriförbundet och Stockholms handelskammare ha till statsutskottet ingivits framställningar i enahanda syfte som motionerna. Det är sålunda synnerligen framstående samfund — vilka måste anses särskilt sakkunniga på detta område, representanter för handeln, industrien och advokatkåren. — som här uttalat sin oförgripliga mening. Såvitt jag vet, är även den allmänna uppfattningen, att det för hela vårt rättsliv är av betydelse att de skiljenämnder, som vi ändå icke kunna undgå, även om de äro behäftade med brister, kunna påräkna det starka stöd, som ligger i medlemskapet av justitieråd och regeringsråd.

Jag får alltså, herr greve och talman, då det är hopplöst att yrka bifall till den uttalade meningen, att justitieråden skulle hava en alldeles oinskränkt rätt att deltaga i sådana nämnder, yrka bifall till reservationen.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Det har väl, herr talman, en viss risk med sig för en lekman att i kretsen av rättslärde, som uppträtt på detta område och uttalat sin mening, blanda sig i diskussionen. Men då jag av förhållandena tvingats att försöka sätta mig in i ärendet och även i ett offentligt betänkande givit uttryck för min mening samt detta betänkande delvis ligger till grund för den framställning, som här gjorts, anholder jag att få säga några ord.

Den förste talaren herr Hallin påpekade den mycket stora meningskiljaktighet, som rått vid detta ärendes behandling, och detta är riktigt. Redan i den första förberedande kommittén rådde det tre olika meningar hos tre medlemmar, så att visst har det varit olika meningar, men denna omständig-

het förefaller icke vara tillräcklig att anföra såsom skäl mot att nu följa utskottet, som väsentligen anknyter till propositionen.

Här har man nu diskuterat om skiljemannauppdragets karaktär, och särskilt gjorde herr Fehr gällande, att om den saken hade man inom intresserade kretsar en oriktig uppfattning, som emellertid bekämpades, och, såvitt jag förstod, framgångsrikt bekämpades från juristhåll. Ja, men det är ju så, att riksdagen själv vitsordat, att den föreställningen är allmän, när det gäller de av parterna utsedda skiljemännen, att de icke betraktas såsom oväldiga och opartiska domare utan mer såsom ombud för respektive parter, och 1918 års riksdag, vägledt på detta område av det sakkunnigaste organ, som riksdagen har till sitt förfogande, nämligen lagutskottet, sade om denna sak, »att det ofta visat sig, att part vid utövandet av den honom enligt skiljemannalagen tillkommande rätt att utse skiljemän icke så mycket ser på att få den bästa eller insiktsfullaste, utan den, som med största energi står på hans rätt. Med andra ord, de av parterna utsedda skiljemännen bliva, såsom motionären framhållit, snarare ombud för parterna än domare. Då dessa bägge skiljemän välja den tredje, blir denne följaktligen den egentlige domaren.» Riksdagen har alltså själv vitsordat, att så ter det sig, och jag tror, att denna anvisning om den faktiska utvecklingen är fullkomligt riktig. Då återstår ju den tredje utsedde, och det är där, som de, vilka önska en viss frihet för justitie- och regeringsråd att i detta avseende åtaga sig uppdrag, ha stannat. Man har i detta sammanhang diskuterat värdet av en skiljedom och det har gjorts gällande, att det vore oriktigt, då man vill betrakta den liksom en slags sekunda rättvisa. Jag måste emellertid för min del betrakta den så; den är en sekunda rättvisa. Ty varför går man eljest till högsta domstolen? Jo, därför att man anser sig ha trygghet för att få ett objektivt utslag genom att ett flertal oväldiga och opartiska män samtidigt bedöma samma rättsfråga och konfrontera åsikterna mot varandra och komma till ett gemensamt slut. Vid en skiljedom är det faktiskt emellertid endast *en* man, som står såsom oväldig och opartisk — detta enligt den beskrivning av skiljemannauppdrag i allmänhet, som här givits — och verkligen har att avkunna utslagen och då kan jag icke se saken annorlunda, än att den trygghet som ligger i en dom, avkunnad av *flera* sakkunniga och oväldiga samt från olika synpunkter förstklassiga krafter, representerar ett högre mått av verkligt rättsvärde. Jag tror sålunda, att man har rätt att betrakta skiljedomen såsom icke stående i paritet med högsta domstolens utslag.

Härtill kommer, att just genom att i vissa skiljedomar det deltagit medlemmar av högsta domstolen, har skiljedomen, enär den i vissa fall berört områden, där man förut saknat prejudikat, fått, kan man säga, prejudicerande karaktär, och denna ha de erhållit just på grund av denna skiljedomstolens sammansättning. Jag tror icke det är lyckligt, om på detta sätt den uppfattningen skulle utbilda sig, att vid sidan av den normala rättsskipningen kan prejudiceras rättsståndpunkter, som sedermera kanske få inflytande på underdomstolar och andra skiljedomstolar, kanske i många andra avseenden, när det gäller likartade frågors sakliga bedömande. Detta är en olägenhet ur det allmännas synpunkt, som man ej kan bortse från, och såvitt jag kunnat finna, har den icke av någon här uppträdande talare blivit bestridd.

Vad vidare angår den synpunkten, att det skulle fattas tillräckligt goda krafter för skiljedomsinstitutet, därest man icke möjliggör för justitieråd och regeringsråd att vara medlemmar, så har jag icke kunnat få den uppfattningen. Vi ha rätt många, i regel f. d. domare och pensionerade domare, som ha erfarenhet och ännu allt fortfarande äro vid full vigör samt ur olika synpunkter kunna vara särskilt ägnade att, när man så önskar, åtaga sig uppdrag av denna art. Dessutom finnas även krafter i yngre år tillgängliga i mycket

*Ang.
justitieråds
rätt att
åtaga sig
skiljemanna-
uppdrag m. m.
(Forts.)*

Ang.
justitieråds
rätt att
åtaga sig
skiljemanna-
uppdrag m. m.
(Forts.)

stor omfattning. Jag kan sålunda icke finna annat, än att denna erinring icke har så synnerligt stor betydelse.

Nu har det blivit sagt av reservanterna, att man borde dröja med att taga position i denna fråga, tills den revision av skiljemannalagen finge ske, som är ifrågasatt. Jag tror att det är klokast och riktigast att fatta beslut nu, ty då får man faktiskt fria händer, då skiljemannalagen skall revideras. Ty om man fattar ett sådant beslut nu, och det sedermera skulle befinnas, att man har alldeles särskilda skäl för att återgå till en ordning, varigenom justitieråd skulle kunna bli skiljedomare, så blir det vida lättare att göra det, då det endast skulle gälla att taga bort ett villkor i nu föreliggande avlöningsreglemente. Är det däremot så, att bestämmelsen icke finnes där, och man skulle vilja vid ett senare tillfälle införa den, utan att det sker i sammanhang med en löne-reglering som nu är fallet, skulle det möta svårigheter, och det skulle dröja många år, innan en annan princip skulle kunna tillämpas beträffande högsta domstolens ledamöter.

Jag tror sålunda, att det ur olika synpunkter finnes goda skäl för att här följa utskottet och jag tillåter mig yrka bifall till dess hemställan.

Herr Fehr: Herr greve och talman! Jag skulle vilja göra gällande, att olyckan med den här frågan är just, att den här behandlats framför allt såsom en lönefråga och att man därvid icke tillräckligt har beaktat, att den för rättsskipningen har en högst betydelsefull innebörd.

Det angavs av den siste ärade talaren, att det väl i alla fall blir en sekunda rättvisa här, eftersom det skall gå så fort o. s. v. Det må så vara, att en skiljedom ofta kan bli sämre än avgörandet skulle ha blivit, om saken gått den vanliga instansordningen och fått mera grundligt prövas. Men det är, herr Ekman, lika illa att förlora en skiljedom som att förlora i en rättegång, och därför är det ett allmänt intresse, att även denna sekunda rättvisa kan hållas på så högt plan som möjligt. Jag har tillåtit mig att förut framhålla, och ingen har kunnat bestrida det, att det finns tvister, som på grund av sin beskaffenhet äro sådana, att de icke kunna avgöras så långsamt som sker när man anlitar den vanliga rättegångsordningen.

Det har på en annan punkt sagts, att det finns många andra framstående jurister, som kunna åtaga sig dessa uppdrag, och herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet yttrade ett ord, som säkerligen för kammarens erfarnare jurister varit mycket glädjande att höra, nämligen att man inom kammaren har åtskilliga sådana, åt vilka han lika gärna skulle anförtro sådana uppdrag som åt något justitieråd. Ja, men det är en sak, som därvid förbises, och det är, att när två parter överenskomma om skiljedom — de äro på det klara med, att det måste vara skiljedom, ty de kunna icke gå den långsamma vägen — då är det just för dem en särskild trygghetskänsla att kunna säga sig, och kanske är det rentav önskligt att taga in den bestämmelsen i avtalet om skiljedom, att åtminstone den tredje skiljedomaren skall vara ett justitieråd. Men jag kan inte inse, att det kan vara lämpligt att för framtiden i avtalet intaga en bestämmelse att till ordförande i skiljedomstol skall utses en ledamot av riksdagens första kammare. Det är därför som denna möjlighet att utse justitieråd för parten är alldeles särskilt värdefull då det gäller att garantera ett så gott bedömande som möjligt av en uppkommen tvistefråga. Jag betraktar denna möjlighet, som här finnes, att få anlita ett justitieråd åtminstone som ordförande i skiljedomstolen som en säkerhetsventil i vår ännu mycket uråldriga rättegångsordning, som å ena sidan går så orimligt långsamt och vidare icke bereder något ordinärt rättegångsförfarande för handelstvister, ehuru man i de flesta övriga länder tillmötesgått behovet av snabbare avgörande av handelslivets tvistemål genom att införa ett särskilt rättegångsförfarande. Så länge

vi inte ha det, och så länge våra justitieråd äro hänvisade till att döma uteslutande efter papper, är det även ur den synpunkten en fördel, att vi i avvaktan på en eventuellt ny rättegångsordning bevara deras rätt att kunna biträda vid skiljedomsförfarande.

Jag vidhåller därför mitt yrkande.

*Ang.
justitieråds
rätt att
åta sig
skiljemanna-
uppdrag m. m.
(Forts.)*

Herr Örne: Herr greve och talman, mina herrar! Jag har begärt ordet endast för att tillkännagiva, då jag på grund av kvittning är förhindrad att deltaga i voteringen, att jag helt och hållet ansluter mig till den mening, som är framställd i reservationen. Vad som här har anförts under debatten från anhängarna av utskottets förslag har icke kunnat i någon mån rubba denna min uppfattning.

Herr Rosén: Den förste ärade talaren nämnde, att den opinionsstorm, som blåst upp emot justitierådens uppdrag som skiljedomare, vore obefogad. Då statsrevisorerna under de sista åren vid två tillfällen gjort uttalanden i denna fråga, så ber jag att få säga, att detta inte varit utan skäl. Under en revision — jag tror det var för två år sedan — granskades inom ett område av statsförvaltningen de skiljedomar, som förekommit där under året. De voro till antalet 16, och utav dessa 16 skiljedomar, i vilka justitieråd deltagit, var det inte mindre än 9, i vilka ett och samma justitieråd varit skiljedomare. Arvodena i dessa 16 skiljedomar uppgingo till inemot 90,000 kronor. Jag är för min del icke viss om, att det för staten var ekonomiskt fördelaktigt, att tvisten i alla dessa fall avgjordes genom skiljedom.

Herr Widell uttalade den meningen, att det var en deklassering av skiljedomsinstitutet att förbjuda justitieråd att sitta i skiljenämnd. Jag tror icke, att så är fallet. Riksdagen beslöt i fjol, att landshövdingarna efter viss övergångstid icke skulle få sitta såsom ordförande eller ledamöter i bankstyrelser. Jag tror icke, att detta skedde därför att man därigenom ville deklassera bankväsendet och beteckna detta som något mindervärdigt, utan man ansåg väl, att landshövdingarna intogo den ställningen inom länet, att de icke borde deltaga i sådan affärsrörelse utan borde stå över denna. Samma torde vara förhållandet i föreliggande fall.

Då jag har den uppfattningen, att starka skäl tala för utskottets hemställan, ber jag att få yrka bifall till detta förslag.

Herr Petré: Herr talman! Jag kan gärna ge herr Rosén rätt i att det i enskilda fall kan ha förekommit missbruk, och att det verkligen funnits justitieråd, som i allt för stor utsträckning åtagit sig skiljemannauppdrag. Men jag kan absolut inte förstå det skäl, som herr Walles anförde till stöd för utskottets ståndpunkt, och vilket egentligen gav mig anledning att nu begära ordet. Han yttrade nämligen, att det skulle vara olyckligt, om den uppfattningen skulle komma att göra sig gällande, att ett justitieråd icke alltid såge objektivt på den sak, han hade att avgöra. Denna av herr Walles anförda synpunkt skulle man kunna förstå, för sådant fall, där, såsom hittills stundom skett, ett justitieråd uppträder som ombud för ena parten, men den uttalade farhågan kan ju icke gälla det fall, där ett justitieråd har åtagit sig skiljemannauppdrag, icke på grund av den ena partens val, utan på uppmaning från båda parternas sida. Och det är ingenting annat som reservanternas föreslagit än att justitieråd och regeringsråd skola äga rätt att åta sig skiljemannauppdrag endast i fall båda parterna ha utsett honom till tredje man, varigenom han alltså skulle bli den opartiske ordföranden.

Vad jag ytterligare vill stryka under är att, då jag anslutit mig till reservationen, har det icke alls på något sätt skett med hänsyn till justitieråden och

Ang.
justitieråds
rätt att
åta sig
skiljemanna-
uppdrag m. m.
(Forts.)

regeringsråden — jag vet, att flertalet justitieråd av princip icke åtaga sig skiljemannauppdrag — utan har jag omfattat reservanternas ståndpunkt utslutande av hänsyn till det allmänna.

Jag kan nämligen inte finna annat än att det måste vara till fördel för skiljemannaförfarandet, att man, där så anses behövt, kan äga tillgång till den högsta juridiska sakkunskap, som kan erhållas. Det egentliga skälet för utskottets ståndpunkt, synes mig i den form det framfördes av herr Ekman, vara det, att en skiljedom skulle kunna bli alltför mycket auktoritativ. Ja, står man på samma ståndpunkt som herr Stendahl, att man anser det vara att föredraga, att en tvist går till domstol, då förstår jag den av herr Ekman anförda synpunkten, men är det så, att man anser, att skiljemannaförfarandet verkligen innebär en fördel, då synes det mig, att man icke heller har någon anledning att önska, att detta förfarande icke skall bli så auktoritativt som möjligt.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Herr talman! Jag ber blott att få säga, att för ingen ha nog de ekonomiska skälen här varit huvudskälen, utan orsaken till att frågan kommit upp i sammanhang med denna lönereglering är uppenbart den, att ett beslut av den innebörd, som utskottet här förordat, kan vinna tillämplighet inom överskådlig tid, endast om det tillkommer i samband med en dylik lönereglering.

Herr Fehr: Därtill vill jag endast erinra, att även reservationen medger möjlighet att, då det i en framtid skulle befinnas lämpligt, underkasta justitierådets ställning i detta avseende en sådan ändring. Detta framgår av sista punkten i reservationen.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr J. L. Widell m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Widell* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 149, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr J. L. Widell m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 150, i anledning av Kungl. Maj:ts under andra huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till justitiestaterna under Svea och Göta hovrätter jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Uti den till riksdagen den 7 januari 1926 avlätna propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov för budgetåret 1926—1927 hade Kungl. Maj:t under punkten 17 av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över justitiedepartementens ärenden för sagda dag föreslagit riksdagen att

Ang. sammanslagning av Uppsala läns södra och mellersta domsagor.

dels besluta, att Uppsala läns södra och mellersta domsagor skulle från och med den 1 januari 1927 förenas till en domsaga, vilken efter sammanslagningen skulle benämnas Uppsala läns södra domsaga,

dels fastställa avlöningsförmånerna i sistnämnda domsaga sålunda:

lön	kronor 4,500
tjänstgöringspenningar	» 1,400 5,900,

dels ock minska det i riksstaten uppförda ordinarie anslaget till justitiestat under Svea hovrätt från dess nuvarande belopp, 389,887 kronor, med 2,850 kronor till 387,037 kronor.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehått en inom andra kammaren av herr *G. Andrén* väckt motion, nr 147, vari hemställts, att riksdagen ville besluta att nu avslå den av Kungl. Maj:t föreslagna sammanslagningen av Uppsala läns södra och mellersta domsagor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag och med avslag å herr *Andréns* berörda motion, II: 147,

a) besluta, att Uppsala läns södra och mellersta domsagor skulle från och med den 1 januari 1927 förenas till en domsaga, vilken efter sammanslagningen skulle benämnas Uppsala läns södra domsaga,

b) fastställa avlöningsförmånerna i sistnämnda domsaga sålunda:

lön	kronor 4,500
tjänstgöringspenningar	» 1,400 5,900,

samt

c) minska det i riksstaten uppförda ordinarie anslaget till justitiestat under Svea hovrätt från dess nuvarande belopp, 389,887 kronor, med 2,850 kronor till 387,037 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *O. Bergqvist*, *E. A. Hallin*, *A. R. Rooth*, *P. M. Olsson* i Blädinge, *O. Olsson* i Kullenbergstorp och *J. Jönsson* i Revinge, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) med bifall till herr *Andréns* berörda motion, II: 147, avslå Kungl. Maj:ts förslag om sammanslagning av Uppsala läns södra och mellersta domsagor; samt

b) i riksstaten för budgetåret 1926—1927 upptaga ordinarie anslaget till justitiestat under Svea hovrätt med oförändrat belopp, 389,887 kronor.

Herr **Bergqvist**: Herr greve och talman! I statsverkspropositionen har Kungl. Maj:t under andra huvudtiteln föreslagit bl. a., att Uppsala läns södra

Ang. sammanslagning av Uppsala läns södra och mellersta domsagor.
(Forts.)

och mellersta domsagor skola från och med den 1 januari 1927 förenas till en domsaga, vilken efter sammanslagningen skall benämnas Uppsala läns södra domsaga. Statsutskottets majoritet har tillstyrkt detta Kungl. Maj:ts förslag. Emellertid ha några av utskottets ledamöter mot utskottets hemställan anfört reservation, och då jag anslutit mig till denna, så vill jag här med några ord redogöra för de skäl, som varit bestämmande för mitt och övriga reservanternas ståndpunktstagande i denna fråga.

Det är givet, att inom statsutskottet vid bedömande av ifrågavarande förslag icke annat än lekmannasynpunkter kunnat komma i betraktande. De rent juridiska synpunkterna ha vi ju inom utskottet icke kunnat närmare bedöma. Emellertid har det upplysts, att processkommissionens arbete nu snart torde komma att resultera i en processreform och en därmed i samband stående revision av rikets judiciella indelning i domsagor. Under sådana förhållanden har det förefallit mig, som om det icke skulle finnas något verkligt skäl att nu företaga en rubbning på enstaka punkter av den judiciella indelningen. Det synes icke heller föreligga några tvingande skäl att genomföra det här ifrågavarande förslaget. Det enda, som kan anföras, är, att om reservationen bifalles, Enköpings-domsagan skulle få uppehållas med vikarie en tid framåt, men därest processreformen icke låter vänta på sig alltför länge, torde detta provisorium bliva av tämligen snart övergående natur. Det kan ju visserligen invändas, att utskottet på nästa punkt utan reservation tillstyrkt en liknande sammanslagning av två domsagor, men ställningen är i det fallet nog rätt olika mot vad förhållandet är beträffande de här ifrågavarande domsagorna.

Ser man nu på själva realskälerna för och emot en sådan sammanslagning, ha reservanternas icke kunnat undgå att finna, att den nya ordningen ovillkorligen skulle komma att bli obekvämare för befolkningen. Mellersta domsagan är nu indelad i två tingslag. Efter sammanslagningen skulle det bli endast ett tingslag i denna del av den nya domsagan. Då fråga om sammanslagning av dessa domsagor tidigare varit före, har det emellertid ansetts såsom ett avgörande skäl, att man velat taga hänsyn till befolkningens bekvämlighet. År 1913 hemställde justitieombudsmannen om åtgärder för en sådan sammanslagning. Över denna hemställan yttrade sig bland andra häradshövdingen i mellersta domsagan. Han framhöll då, att Lagunda härad, som icke längre skulle få något tingsställe, hade sina intressen och sina kommunikationer inriktade icke åt Uppsala utan helt och hållet åt Enköping, och på grund av denna invändning fann Kungl. Maj:ts förslaget icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd. Samma skäl för avslag, som då fanns, synes fortfarande föreligga.

Vad beträffar folkmängd och arbetsmängd inom här ifrågavarande domsagor, kan det ju sägas, att såväl den ena som den andra ju är relativt begränsad, men domsagorna höra dock icke till de minsta. Det har upplysts, att det finnes ett tjugotal domsagor, som med avseende på arbetsbördan äro mindre än de här till sammanslagning ifrågakomna domsagorna var för sig.

En omständighet, som vidare torde böra beaktas, är frågan om Enköpings stads läggande under landsrätt. Mindre städer ha på senare tiden börjat läggas under landsrätt, och Enköping har också varit betänkt att söka komma under landsrätt. Skulle emellertid nu den södra domsagan sammanslås med den mellersta, torde dessa planer omöjliggöras, vilket icke vore fullt i överensstämmelse med den riktning, i vilken reformerna på detta område nu gå.

Det har framhållits, att sammanslagningen skulle medföra en besparing, och av Kungl. Maj:ts har också framlagts en uträkning av hur stor denna besparing skulle bli. Denna uträkning torde emellertid inte helt och hållet hålla streck. Det har åtminstone för reservanternas stått klart, att om dessa domsa-

gor skola sammanslås, kommer det att för framtiden där behövas en biträdande domare, som ju också kommer att draga en kostnad, vilken icke är medräknad i den tablå, som Kungl. Maj:t här framlagt.

Slutligen har för reservanternas ståndpunkt naturligtvis också varit avgörande, att de flesta sakkunniga myndigheter och korporationer, som yttrat sig om saken, avstyrkt sammanslagningen. Under sådana förhållanden har det synts reservanternas, som om det skulle medföra ett rätt så stort ansvar att tillstyrka denna sammanslagning, från vilken man på sakkunnigt håll avrätt.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Hammarskjöld, Hjalmar: Herr greve och talman! Det torde vara ganska sällsynt, att det i en fråga av denna beskaffenhet råder en så hög grad av enighet mellan den närmast intresserade ordsbefolkningen å ena sidan och de sakkunniga myndigheterna å den andra sidan. Till de sakkunniga myndigheterna behöver jag härvidlag icke räkna länsstyrelsen. Men jag kan måhända våga säga, att vad länsstyrelsen möjligtvis kan lämna övrigt att önska i avseende å sakkunskap på det domstolsorganisatoriska området torde ersättas genom länsstyrelsens kännedom om ordsförhållandena och om befolkningens önsningar. I länsstyrelsens avstyrkande utlåtande har det framhållits, vilken stark opinion råder i orten emot den ifrågasatta sammanslagningen. Detta påpekande har skett i förhoppning, att regering och riksdag i våra demokratiska dagar skulle fästa något avseende vid folkets mening.

Det är två andra skäl, som anföras i länsstyrelsens utlåtande; genom att beröra dessa skäl kommer jag in på frågans olika faser. Ett av dessa skäl är, att, då vi stå inför en stor och omfattande rättegångsreform, kan det inte vara skäl att peta med små rättegångsreformer. I själva verket är det inte så likgiltigt, om man skjutsar befolkningen än åt det ena hållet och än åt det andra hållet. Det är icke likgiltigt, att man den ena dagen gör en organisation i medvetande därom, att man den andra dagen kommer att göra en annan organisation. På dessa grunder har också en myndighet, som väl på detta område får anses vara eminent sakkunnig, nämligen processkommissionen, avstyrkt den föreslagna sammanslagningen.

Så komma vi till den punkt, som väl skulle vara den avgörande — jag kan nämligen icke anse det vara en avgörande punkt, att en obetydlig besparing skulle kunna komma att göras genom en sammanslagning, ty den synpunkten måste väl vara ytterst irrelevant, när det gäller så stora intressen som rättsskipningens. Man har sagt, att båda de domsagor, som äro ifrågasatta till sammanslagning, äro för små, vilket medför olägenheter i olika hänseenden. Härtill vill jag då erinra, att i Svea hovrätts avstyrkande utlåtande med kraft framhålles, att, om man tager hänsyn till arbetsbördan, höra dessa domsagor visst icke till de minsta, utan kunna tvärtom fullt jämföras med sådana domsagor, som bruka räknas bland medelstora. Man har drivit det ända därhän, att man har sagt, att domsagorna äro så små, att de icke kunna ge så mycken sysselsättning åt innehavaren, att denne kan hålla sig uppe i juridiskt avseende, utan han måste förslöas och bli en dålig jurist på kuppen. Jag tror icke, att detta bestyrkes av erfarenheten. Den nuvarande innehavaren av den mellersta domsagan är ordförande i häradshövdingarnas förening och har ofta av Kungl. Maj:t anlitats i viktiga och maktpåliggande uppdrag, vilket icke tyder på att domsagans litenhet skulle haft ett dylikt fördärligt inflytande på honom. Och vad den södra domsagan angår, är det icke så många år sedan en innehavare av denna domsaga avgick, en innehavare, som åtnjöt ett mycket högt anseende inom hela Sverige och särskilt gjorde sig känd för sin ovanliga förmåga att uppfostra sina biträden till framstående, för att icke säga utmärkta, jurister. Den omständigheten, att detta var möjligt — att

Ang. sammanslagning av Uppsala läns södra och mellersta domsagor.
(Forts.)

Ang. samman-
slagning av
Uppsala läns
södra och
mellersta
domsagor.
(Forts.)

dessas biträden, som vikarierade i domsagan, kunde bli utmärkta jurister, vittnar ju icke om att domsagan hade en sådan förslappande och förstörande inverkan på den häradshövding, som där hade sin verksamhet.

Men även för tillfället medgivet eller rättare sagt antaget, att båda dessa domsagor äro i minsta laget, så skall man dock icke bota ont med hälften värre. Man skall icke ersätta den olägenhet, som kan ligga i att man har två möjligen alltför små domsagor därigenom, att man skapar en domsaga, som är alltför stor. Och jag vågar beteckna den domsaga, som skulle komma till stånd, såsom alltför stor. Den är alltför stor därför, att den nödvändiggör en organisation, som icke är önskvärd. Den nödvändiggör nämligen anställandet av en biträdande domare. Nu säger visserligen utskottet, att utskottet har »under hand inhämtat», att en biträdande domare skulle behövas endast en kort tid. Här återfinna vi ännu en gång det alltför ofta förekommande uttrycket »under hand inhämtat». När jag icke vet, vem som döljer sig under detta »under hand», kan jag icke veta, vilken auktoritet är att tillmäta denne okände hemulsman. Men vilken det än må vara, vågar jag däremot ställa upp Svea hovrätts auktoritet, då hovrätten säger, att enligt hovrättens förmenande domsagornas sammanslagning måste medföra varaktigt anställande av en biträdande domare. Ett varaktigt anställande av biträdande domare föranleder först och främst kostnader, som minska den finansiella fördelen av sammanslagningen. Vidare är det efter mitt förmenande en allt annat än lycklig anordning med domsagor, där det personliga förhållandet mellan häradshövding och tingsmenighet är upplöst genom inrättandet av ett slags mindre eller till och med ibland större ämbetsverk. Jag tror, att man icke behöver gå långt ifrån denna sal för att finna exempel på det olyckliga i den anordningen att göra domsagokanslierna till hela ämbetsverk. För vår gamla rättegångsordning på landet är det ett utmärkande drag, att det skall råda ett personligt förhållande mellan häradshövdingen och tingsmenigheten — jag menar hela menigheten i domsagan. Det är icke lyckligt att skjuta in ett mellanled därvidlag eller att göra domsagorna så stora, att det medför svårigheter för häradshövdingen att upprätthålla detta förhållande. Hovrätten har också påpekat, att det ur rent principiell synpunkt icke kan vara önskvärdt, att man ersätter en ordinarie, oavsättlig domare med en mera löst anställd domare. I detta sammanhang vill jag säga, att jag kan icke skriva under det uttalande, som förekommer i reservanternas motivering därom, att det givetvis förutsättes, att vid bifall till reservationen häradshövdingämbetet i den södra domsagan skall tillsvidare upprätthållas genom vikarie. Men oavsett detta yttrande är jag ense med reservanterna om att det icke kan anses i detta fall finnas tillräckligt starka skäl för att emot menigheternas önskan, emot det hävdvunna och utan avbidan på den stora rättegångsreformen inrätta en domsaga, som, om de nuvarande domsagorna äro väl små, alldeles givet kommer att bli alltför stor.

Herr greve och talman! Jag yrkar bifall till de yrkanden, som innefattas i reservationen.

I detta anförande instämde herr *Reuterskiöld*.

Herr statsrådet **Schlyter**: Jag fick nyss ett bud från andra kammaren, att justitieministern var upptagen där, varför han bad mig bemöta vad som här inne kunde komma att yttras i denna fråga emot Kungl. Maj:ts förslag. Jag nödgas därför följa den disposition av ämnet, som de talare, vilka här hava yttrat sig, själva uppställt.

Herr Hammarskjöld sade, att det var sällsynt, att en sådan fråga som denna avgjordes mot en så hög grad av enighet mellan ortsbefolkningen och de

sakkunniga myndigheterna. Herr Hammarskjöld vidhöll sitt i ärendet gjorda uttalande å länsstyrelsens i Uppsala vägnar, vari särskilt framhållits den starka opinionen i orten.

Vad nu beträffar ortopinionen i frågor av detta slag, är det en erfarenhet som alla regeringar ha haft, när det har gällt att vidtaga regleringar av tingslagsförhållanden, att man alltid möter en mycket bestämd obenägenhet hos ortsbefolkningen mot att det göres någon ändring i det bestående. Vi veta alla exempelvis från justitieombudsmannens årliga ämbetsberättelse, hurusom det är ett mycket alldagligt ärende i justitiedepartementet, att man vidtager åtgärder för minskning av tingslagens antal i olika domsagor. Alltsedan tillkomsten av 1872 års förordning angående tingssammanträden, vilken möjliggjorde en övergång från den gamla tingsordningen med dess tre, fyra tingslag till den nya tingsordningen med ett eller två tingslag och tätare sammanträden, hava, jag skulle icke tro att jag misstager mig om jag säger nästan vart eller vartannat år tingslagsregleringar ägt rum, som gått ut på en minskning av tingslagens antal. Dylika ärenden äro överlämnade till Kungl. Maj:ts avgörande; härvid höras ortsmyndigheterna. Jag tror, att nästan undantagslöst de tingslag, som vid en sådan reglering skulle förlora tingsstället på dess gamla plats, hava satt sig emot åtgärden, och att Kungl. Maj:ts avgörande alltså har fått gå emot ortsbefolkningen. Detta gör ju, att när justitiedepartementet har att syssla med ärenden av detta slag, blir man där litet kallsinnig emot den lokala opinionen.

Herr Hammarskjöld framhöll vidare de sakkunniga myndigheternas enstämmighet i detta fall, och utom länsstyrelsen åberopade han därvid processkommissionen och Svea hovrätt. En del av de synpunkter, som Svea hovrätt har anfört, hava gjorts gällande även av länsstyrelsen och av herr Hammarskjöld i hans yttrande i dag, så att, i den mån jag går in på dem, bemöter jag även Svea hovrätts yttrande.

Jag kanske emellertid redan i detta sammanhang kan få erinra kammaren om att frågor av detta slag på de senare åren flera gånger varit uppe till riksdagens prövning. Ända fram till år 1920 var det vanligt, att när arbetsbördan blev för stor i en domsaga för att den med bekvämlighet skulle kunna skötas av en häradshövding och ett eller annat ungt biträde som gick där för sin utbildning, brukade Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gå in till riksdagen och begära, att domsagan skulle delas. På det sättet ökades under årens lopp antalet domsagor här i landet ganska väsentligt. Denna utveckling avslutades 1920. Den då sittande regeringen framlade ett förslag om delning av två stora norrländska domsagor. Emot detta förslag gjordes i motioner i båda kamrarna gällande, att det vore en lyckligare ordning, om man inom en domsaga delade arbetet mellan mera och mindre kvalificerad arbetskraft, så att man lät en chef i domsagan, häradshövdingen, utöva den dömande verksamheten, särskilt i de tvistiga målen, och uppdrog åt någon biträdande tjänsteman inom domsagan, helst mera stadigvarande anställd, att handlägga sådana ärenden, för vilka det krävdes mindre kompetens. Den fråga, som alltså förelåg till 1920 års riksdags prövning, avgjordes olika i de båda kamrarna. I andra kammaren ställde man sig med 122 röster mot 86 på den ståndpunkten, att det är en riktigare princip att dela upp arbetet inom en domsaga mellan olika kvalificerade arbetskrafter än att klyva domsagorna i smärre enheter. I den gemensamma voteringen blev det, om jag minns rätt, två röstes övervikt för att dela de två domsagor, som voro i fråga. Utgången i första kammaren berodde, såsom de herrar torde erinra sig som då voro med, på ett yttrande av en ledamot av den regering som framlagt förslaget, nämligen häradshövding Petren. Denne gjorde här i kammaren gällande, att vissa av de synpunkter, som anförts emot domsagodelningar, visserligen hade hans

*Ang. samman-
slagning av
Uppsala läns
södra och
mellersta
domsagor.
(Forts.)*

Ang. samman-
slagning av
Uppsala läns
södra och
mellersta
domsagor.
(Forts.)

fulla anslutning och att det vore hans övertygelse, att de för framtiden skulle bli avgörande. Men under då föreliggande förhållanden, när det rådde så stor brist på extra arbetskraft, fann han det vara fördelaktigare att dela domsagorna, ty ordinarie innehavare av de därigenom uppkomna små domsagorna kunde man alltid få. De skäl han sålunda anfört voro i fråga om de då föreliggande fallen så övertygande, att jag tror att många, som principiellt skulle velat ställa sig på den andra sidan, röstade för domsagodelningarna. Detta är emellertid den sista gång, som någon domsagodelning har godkänts av riksdagen.

Nästa gång som frågan kom upp var 1922, sedan Södra Roslags domsaga blivit ledig. Då hördes också myndigheterna, huruvida man borde följa den ena eller den andra principen. Svea hovrätt ställde sig, såsom den alltid har stått både förr och senare och såsom den står även i detta ärende, på den ståndpunkten, att det är bättre att dela domsagorna. Processkommissionen förklarade, att den enda förutsättning, under vilken processkommissionen skulle kunna gå med på att bibehålla en så stor domsaga som Södra Roslags odelad, vore att man insatte en ordinarie inskrivningsdomare, så att man icke behöfve överlämna inskrivningsärendena åt ett icke-ordinarie biträde. Riksdagen anslöt sig emellertid 1922 till den andra ståndpunkten och beslöt att icke dela Södra Roslags domsaga utan i stället verkställa en rationell fördelning av arbetet mellan häradshövdingen, som fick på sin lott den egentliga dömande verksamheten, och en inskrivningsdomare, som skulle tillsättas på tre år. Det arrangemang, som då gjordes i Södra Roslags domsaga och som för framtiden torde bliva normgivande beträffande arbetsfördelningen i mycket stora domsagor, har utfallit väl, och om herrarna studera handlingarna i detta ärende eller vilja höra sig för vare sig i domsagan eller i Svea hovrätt, skola herrarna finna, att det icke finns någon som icke erkänner, att anordningen har slagit över all förväntan väl ut.

Nästa gång ett ärende av detta slag kom upp till riksdagens prövning var år 1923. Då förelåg liksom nu det fallet, att en mycket liten domsaga blev ledig, och man frågade sig, om det vore lämpligt att återbesätta häradshövdingämbetet i denna lilla domsaga, eller om det icke vore fördelaktigare att dela upp domsagan — det var Vifolka, Valkebo och Gullbergs domsaga i Östergötlands län — mellan granndomsagorna. Riksdagen beslöt i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag och nästan utan någon meningsskiljaktighet, att domsagan skulle försvinna såsom självständig. Det ena häradet lades till Mjölby domsaga och de två andra häradena till Linköpings domsaga.

Sedan dess har ju upprepade gånger fråga uppstått, hur man skulle ställa sig i de fall, då mycket små domsagor blivit lediga. I åtskilliga av dessa fall har regeringen bestämt sig för att icke vidtaga några åtgärder för domsagornas sammanslagning med någon angränsande domsaga. Regeringen har därvid behjärtat de synpunkter, som hava anförts av representanterna för ortsintressena. Det är helt naturligt, att när det i de särskilda fallen kan anföras vägande betänkligheter mot en sammanslagning, bör man dröja därmed, till dess man efter vederbörlig prövning kan taga ståndpunkt till ett blivande allmänt förslag till domstolsorganisation. Jag är ense med dem som anse, att man ingalunda bör på minsta sätt föregripa processreformen och den blivande domstolsorganisationen genom att nu taga avgörande hänsyn till vad som enligt sakens natur först bör prövas i sammanhang därmed. Men i ett par enstaka fall har regeringen funnit, att samma förhållanden förelegat, som år 1923 föranledde riksdagen att besluta om uppdelning av Vifolka, Valkebo och Gullbergs domsaga mellan de två granndomsagorna. Det ena fallet har likaledes inträffat i Östergötland, som är ganska rikt på små domsagor, och det föreligger också till prövning i dag. I det fallet har, som förut påpekats, ut-

skottet enhälligt tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition om en sammanslagning av Finspånga läns domsaga och Björkekindsdomsagan. Detta ärende utgör nästa punkt på föredragningslistan, medan vi för närvarande syssla med de båda mindre domsagorna i Uppsala län.

Herr Hammarskjöld säger nu, att det icke är lämpligt att i dag göra en organisation och nästa dag kanske en annan, och han återopade, att processkommissionen har avstyrkt detta förslag, medan processkommissionen tillstyrkt sammanslagningen av Finspånga läns och Björkekindsdomsagor. I detta avseende skall jag be att få citera vad processkommissionen säger. Kommissionen återopar två skäl, för det första det som också berörts här av herr Hammarskjöld, nämligen att organisationsändringen kunde föranleda, att domaregöromålen i avsevärt större omfattning än förut måste anförtros åt extra ordinarie tjänstemän. Detta skäl skall jag be att få komma tillbaka till. Vidare anför processkommissionen för det andra — och det är detta herr Hammarskjöld syftar på i sitt anförande — att det syntes icke förefinnas sannolikhet att de ifrågavarande bägge domsagorna komme att sammanslås till en. Enligt ett av kommissionens upprättat provisoriskt överslag över domkretsindelningen skulle den mellersta domsagan uppdelas så, att Tiunda tingslag förenades antingen med Uppsala stad eller, om denna skulle bilda en självständig domsaga, med norra domsagan samt Lagunda tingslag tillades södra domsagan. Det är ju alldeles tydligt, att om man skulle kunna räkna med att i framtiden en helt annan domsagoindelning komme till stånd i Uppsala län, vore det olämpligt att nu vidtaga en åtgärd, som då skulle komma att ändras. Jag skall därför be att få lämna kammaren den upplysningen, att vad processkommissionen syftar på med det provisoriska överslaget över domkretsindelningen är ett sedan många år i korrektur föreliggande utkast, som för resten jag själv på sin tid har gjort upp och som beträffande Uppsala län innebär följande indelning av domsagorna. Om herrarna vilja tänka sig Uppsala län på kartan, så ligger överst i norr en stor domsaga med omkring 50,000 invånare: Uppsala läns norra domsaga. Söder därom kommer Uppsala läns mellersta domsaga, som sönderfaller i två tingslag: Tiunda tingslag, det större, närmast omkring Uppsala, och Lagunda tingslag längre söderut i trakten av Enköping. Båda dessa tingslag ha sitt kansli i Uppsala, där häradshövdingen är boende. Längst söderut kommer Uppsala läns södra domsaga i trakten omkring Enköping.

Enligt processkommissionens utkast, som jag har framför mig här, skulle Uppsala län uppdelas på det sättet, att till en sydlig domsaga skulle hänföras dels den nuvarande södra domsagan, dels från den nuvarande mellersta domsagan Lagunda härad, som ligger strax norr om den södra domsagan, dels Enköpings stad. Dessa tre jurisdiktionsområden skulle tillsammans bilda ett område med omkring 31,000 invånare. Norr därom skulle enligt ett av alternativen finnas en domsaga, bestående av det nuvarande Tiunda tingslag och Uppsala läns nuvarande norra domsaga. Läger man ihop Tiunda tingslag och Uppsala läns norra domsaga, blir det ett invånarantal av omkring 75,000. Detta förslag måste ju låta rätt egendomligt, då det innebär att man delar upp länet på det sättet, att den sydliga lantdomsagan skulle bestå av 31,000 invånare och den nordliga av 75,000. Förklaringen härtill är, att man på den tiden i processkommissionen fäste en alldeles särskild vikt vid att i varje domsaga endast skulle finnas ett tingsställe, så att domstolen skulle kunna ständigt fungera på detta tingsställe och ha sammanträden i princip varje vecka och kanske flera gånger i veckan. För att åstadkomma detta ville man ha ett tingsställe i Uppsala och ett i Enköping. Men då man icke kunde föra Tiunda tingslag ned till Enköping, måste man föra ihop det med den norra domsagan, fastän man därigenom fick till stånd en domsaga på 75,000 invånare. Jag ställer mig själv kritisk mot detta mitt mycket preliminära utkast till dom-

Ang. sammanslagning av Uppsala läns södra och mellersta domsagor.
(Forts.)

Ang. samman-
slagning av
Uppsala läns
södra och
mellersta
domsagor.
(Forts.)

sagoindelning. Det fanns även ett annat, knappast lyckligare alternativ till nämnda indelning, men jag skall icke trötta kammaren med att här gå igenom även detta. Jag har emellertid velat omnämna detta, för att kammaren skall förstå vad det är som processkommissionen syftar på, när den säger att den enligt sitt provisoriska utkast tänkt sig en annan indelning. Jag anser det fullkomligt uteslutet, att detta skulle kunna bli den slutliga indelningen av domsagorna i Uppsala län. Det nu föreliggande förslaget går ut på att behålla Tiunda tingslag som ett självständigt tingslag allt fortfarande, att sammanslå Lagunda tingslag och den södra domsagan till ett tingslag med tingsställe i Enköping och att alltså åstadkomma en domsaga, bestående av två tingslag, det ena med tingsställe i Uppsala och det andra med tingsställe i Enköping. Detta är en typ, som är mycket vanlig i vårt land, såsom herrarna alla veta, och som vi enligt min övertygelse måste räkna med även för framtiden. Då man behåller ett par tingslag i stället för att sammanslå dem till ett, innebär det, att det blir domaren som får lov att resa till tingslaget, i stället för att man låter hela tingslagets befolkning resa till ett avlägset tingsställe, där domaren alltid kan hålla sig orörlig. Denna hänsyn till befolkningen tror jag att man i framtiden måste komma att taga även i en ny domstolsorganisation.

I detta sammanhang vill jag göra ett bemötande av herr Bergqvist, som talade om att det för en del år sedan var på tal att sammanslå Tiunda tingslag med Lagunda tingslag till ett. Justitieombudsmannen hade 1913 väckt ett sådant förslag. Herr Bergqvist yttrade, att det hade avstyrkts under återopande, att Lagunda tingslag hade sina intressen och kommunikationer inriktade söderut åt Enköping. Detta har just beaktats i föreliggande ärende, där Lagunda förts söderut. Lagunda tingslag är icke, som herr Bergqvist tycktes hava uppfattat saken, sammanfört med Tiunda, utan just de återopade synpunkterna hava lett till att Lagunda tingslag sammanförts med den södra domsagan till ett. Jag kan för resten nämna, att Svea hovrätt, som ställt sig avvísande gent emot det nu föreliggande förslaget om sammanslagning, påyrkat, att Kungl. Maj:t redan nu skulle besluta, att Lagunda tingslag vid en tidpunkt, som framdeles skulle bestämmas, skulle förenas med södra tingslaget till ett. Denna ståndpunkt torde också alla myndigheter, oberoende av de önskingar, som från ortsbefolkningen inom Lagunda härad hava uttalats och framdeles komma att uttalas, bli nödsakade att intaga.

Herr Hammarskjöld framhöll, att det icke vore lämpligt att besluta en anordning, som måhända om någon tid skulle få rättas tillbaka. Genom den anordning, som nu föreslås av Kungl. Maj:t, undgå vi risken att göra något som kan bli till skada för framtiden, nämligen just därigenom, att Kungl. Maj:t föreslår, att det skall bli två skilda tingslag. Kungl. Maj:t föreslår icke, att det södra tingslaget skall sammanslås med det norra till ett. Detta skulle kunna innebära, att ett framtida övertäggande av domsageregleringen bleve prejudicerat. Genom att vi nu emellertid behålla det södra tingslaget såsom självständigt får det ha kvar sina egna fastighetsböcker, sina egna domböcker, sina egna protokoll i alla avseenden. Det blir allenast liksom en personalunion med en gemensam häradshövding, som reser ned till det södra tingslaget och håller tingen där. Skillnaden mellan detta förslag och reservationen i den punkt, där reservationen icke gillades av herr Hammarskjöld, är egentligen endast, att medan vi enligt reservationen skola låta det södra tingslaget under en obestämd tid framåt förvaltas av en tillförordnad domare, som av hovrätten kan skickas dit och skickas därifrån när som helst, föreslår Kungl. Maj:t, att södra tingslaget omedelbart skall komma under den ordinarie häradshövdingen i den mellersta domsagan och att denna ordinarie domare alltså får vården om båda dessa tingslag nu genast. Skulle man, vilket jag icke har någon anledning att an-

taga, i framtiden reflektera på att åstadkomma en så liten och obetydlig domsaga som det nu föreslagna södra tingslaget plus Enköpings stad, är man alldeles oförhindrad att verkställa en sådan sammanläggning, då den icke i någon mån försvåras genom det beslut, som nu efter vad jag hoppas kommer att fattas. Det blir endast den olikheten, att invånarna i det södra tingslaget under tiden, innan en sådan sammanslagning kan åvägbringas, få begagna sig av posten för att skicka sina papper till kansliet i Uppsala i stället för att de för närvarande få hänvända sig till kansliet i Enköping.

Herr Hammarskjöld, vars disposition jag fortfarande ber att få följa, yttrade härefter, att den obetydliga besparingen här icke får vara avgörande. I det sammanhanget skall jag be att få replikera ett yttrande av herr Bergqvist. Han påstod, att propositionen var missvisande, i det att det icke bleve en så stor besparing, som Kungl. Maj:t uppgivit, därför att man sannolikt i den blivande domsagan måste hava en biträdande domare, vilket Kungl. Maj:t skulle hava förbisett. Om herrarna hava tillgång till andra huvudtiteln, finna ni uträkningen av besparingen på sid. 82. Den utvisar, att före sammanslagningen avlöningen till tjänstepersonalen i dessa två domsagor — häradshövdingarnas lön, tjänstgöringspenningar, lönefyllnad, dyrtidstillägg, förste notarier, andre notarier, arvoden och dyrtidstillägg — belöper sig till sammanlagt 31,700 kronor. Efter sammanslagningen skulle motsvarande kostnader endast bli 15,850 kronor. Skillnaden mellan dessa siffror eller omkring 15,000 kronor utgör också det belopp, som man i allmänhet inbesparar genom indragning av en mindre domsaga. Härpå står det i propositionen: »Sistnämnda belopp, 15,850 kronor, bör eventuellt ökas med avlöning och dyrtidstillägg till en biträdande domare, sammanlagt omkring 5,500 kronor.» Detta är alltså uttryckligen angivet i Kungl. Maj:ts proposition.

Det säges emellertid i propositionen, att det icke är antagligt, att en biträdande domare ständigt kommer att bli behövlig. Herr Hammarskjöld klandrade, att utskottet enligt sitt utlåtande skulle »under hand» inhämtat något sådant. Denna sak står som sagt redan i Kungl. Maj:ts proposition. Om utskottet under hand t. ex. förhör sig med domaren i orten och inhämtar hans mening — jag vet icke om det tillgått så — samt sålunda under hand får bekräftelse på en uppgift, som står i Kungl. Maj:ts proposition eller t. o. m. får en lämnad uppgift kompletterad, så är det väl något som icke kan förbrås ett utskott eller dess enskilda ledamöter.

Jag kan göra herr Hammarskjöld det medgivandet, att besparingen ensam för sig icke får vara avgörande vid bedömandet av ett ärende som detta. Det skulle icke vara riktigt, om vi för att spara 15,000 kronor åstadkomma en sammanslagning, som medförde övervägande olägenheter. Men Kungl. Maj:ts proposition innehåller ju en så utförlig redogörelse för de principiella synpunkterna på detta ärende, att det åtminstone bör vara klart, att Kungl. Maj:t anser det vara en bättre organisation med stora domsagor än med små.

Herr Hammarskjöld framkastade den frågan, huruvida ifrågavarande domsagor verkligen äro för små. Svea hovrätt har sagt, att de visst icke äro de minsta domsagorna i Sveriges land, och har uppgivit, hur många mindre domsagor som finnas. Jag vill vända en liten smula på saken och säga, att hovrätten själv har räknat ut, att den nya domsagan efter sammanslagningen med avseende på totala antalet slutgiltigt handlagda mål skulle stå efter 33 av Sveriges domsagor. Därmed torde jag också hava bemött herr Hammarskjölds påstående, att den blivande domsagan är allt för stor. Om vi redan nu enligt Svea hovrätts egen uppgift hava 33 domsagor med större arbetsbörda, skulle ju en förkrossande dom vara fälld över vår nuvarande domstolsorganisation; icke mindre än 33 av Sveriges domsagor skulle ju i så fall vara olämpligt organiserade med hänsyn till sin storlek.

*Ang. samman-
slagning av
Uppsala läns
södra och
mellersta
domsagor.
(Forts.)*

Ang. samman-
slagning av
Uppsala läns
södra och
mellersta
domsagor.
(Forts.)

Herr Hammarskjöld yttrade — jag är rädd, att jag missförstod honom på den punkten — att man inte behöver gå långt i denna sal för att finna domsagor, som tyvärr förvandlats till ämbetsverk och fått en olämplig organisation. Möjligen syftade han tvärs över hit, då jag själv är häradshövding i en domsaga, nämligen Askims, som ur arbetsbördans synpunkt är en av de största här i landet. Jag har gjort mitt bästa för att organisera den domsagan efter rationella grunder. I viss mån kan den te sig som ett ämbetsverk, då där är arbete för åtta à tio jurister, däribland en biträdande domare och tre statsanställda notarier. Men med den erfarenhet jag har från olika domsagor måste jag säga, att jag finner denna domsagotyp vara den allra riktigaste just med hänsyn till den fördelning av arbetet på olika domaregrader och biträden, som den möjliggör. Jag har för min del den erfarenheten, att en domsaga av denna storlek just bereder lagom mycket kvalificerat arbete åt en häradshövding. Jag kan icke förstå, hur sådana små domsagor som t. ex. Enköpingsdomsagan med dess 25,000 invånare under en mansålder kan bereda en häradshövding tillfredsställelse. Svea hovrätt säger i sitt yttrande, att en sådan häradshövding kan få fullt upp att göra, i varje fall om man indrager en andre notarie — alltså en ung man, som kan sättas att sköta vissa göromål i domsagan, så snart han kommer från sin juridiska examen. Men är det rimligt, mina herrar, att organisera våra häradsrätter på det sätt, att man behöver skaffa häradshövdingen, den högt avlönade och högt kvalificerade domaren, tillräckligt arbete genom att indraga en tjugutvå- eller tjugutreårig andre notarie! Bara detta Svea hovrätts yttrande visar väl, att göromålen i en domsaga äro sådana, att de med fördel kunna uppdelas på tjänstemän med olika kvalifikationer.

Herr Hammarskjöld yttrade vidare, att det skulle hava åberopats, att innehavarna av ifrågavarande små domsagor måste »förslösas och bliva dåliga på kuppen» på grund av den ringa sysselsättning de hava med mera kvalificerat arbete, och han ville motbevisa det genom att anföra, att de sista häradshövdingarna i dessa två domsagor hava varit skickliga män. Därpå vill jag endast svara, att man icke kan bevisa eller motbevisa dylika allmänna satser genom att peka på enstaka fall, där en högt kvalificerad person har kunnat hålla sig vid full vigör, fastän han fått en tjänst, som endast i ringa utsträckning berett honom arbetsuppgifter, vilka satt hans skarpsinne på prov. Den omständigheten, att både många häradshövdingar och många borgmästare med starkt begränsade ämbetsuppgifter av mera kvalitativ art hava lyckats bevara den duglighet, som de från början hava haft, motbevisar icke den allmänna satsen, att det dock vore lyckligt, om arbetet i domstolarna kunde organiseras på sådant sätt, att man ger de högst kvalificerade innehavarna av domarämbete så långt möjligt är genomgående kvalificerat arbete.

Det torde nu av herr Hammarskjölds anförande blott återstå en enda punkt att bemöta. Det var densamma, som den jag nyss berörde, när det var fråga om processkommissionen, en punkt, som innehåller en alldeles oemotsägligt riktig observation, nämligen den, att när man i en domsaga blott har en ordinarie ämbetsman, den fast anställde domaren, måste man lägga en del arbete på personal, som icke är ordinarie. Inskrivningsdomaren i Södra Roslags domsaga är icke ordinarie. Han tillsättes på tre år. De biträdande domarna i ett tiotal andra domsagor äro icke heller ordinarie, utan förordnas på kort tid. Den nu sittande regeringen har gått i författning om att de dock icke skola tillsättas på mindre än ett år för att tillförsäkra domsagorna någon permanens i fråga om dessa tjänstemän och har även givit företräde åt den, som en gång förordnats, att få fortsätta förordnandet. Det erkännes alltså, att det är önskvärt, att en viss permanens åvägbringas på detta område. Nu invändes det, att en viss del av arbetet inom domsagorna och då särskilt inskrivningsväsendet kommer att läggas på dylika tjänstemän, som icke hava

ordinarie anställning. Härpå vill jag svara, att om vi icke hade att vänta på processkommissionens betänkande angående rättegångsreformen, skulle det utan tvivel redan för flera år sedan och antagligen i sammanhang med frågan om Södra Roslags domsagas reglering på riksdagens bord hava legat ett förslag om att inskrivningsdomare på de platser, där sådana erfordras, skulle vara ordinarie tjänstemän. Det är också blott en tidsfråga, när inskrivningsdomarna, som ju hava ett permanent tungt arbete att förrätta, skola göras till ordinarie. Man behöver icke här i riksdagen särskilt framhålla, att det är ett ofta i organisationsfrågor återkommande spörsmål, när det rätta ögonblicket är inne att göra en tjänsteman ordinarie. Långa tider kan ett ämbetsverk hållas på extra stat, därför att man av någon anledning vill se tiden an, innan man uppför vederbörande på ordinarie stat. Beträffande domsagorna befinna vi oss nu i ett utvecklingsskede, som förberett 1920 tog sin början 1923, då man kom underfund med att det icke längre är lämpligt att dela domsagor, utan att det är fördelaktigare att dela upp arbetet i domsagorna. Man bör då icke komma till riksdagen och begära, att riksdagen omedelbart skall inrätta ordinarie tjänster, utan riksdagen vill först se, hur försöket slår ut. Sedan riksdagen vunnit erfarenhet beträffande de redan införda befattningarna som inskrivningsdomare och biträdande domare och sedan processkommissionen framlagt sitt förslag, är jag säker på att det inte skall dröja länge, innan det för riksdagen kommer att framläggas ett förslag till en mera tillfredsställande ordning på detta område än den som för närvarande råder, därvid kravet på ordinarie inskrivningsdomare torde bliva ett av de främsta.

Då jag medgiver, att det är fördelaktigare att hava en ordinarie inskrivningsdomare eller en ordinarie biträdande domare än en som förordnas av hovrätten på viss tid, måste jag likväl säga, att olägenheterna av det nuvarande systemet under en övergångstid icke äro så stora. Vi hava ju dock i decennier fått vara med om att icke blott de ringare göromålen på domarekanslierna utan också själva häradshövdingeämbetena långa tider av året hava fått förvaltas av extra personal, som förordnats av hovrätten. Detta är en ordning, som vi böra sträva efter att få ändrad och som man på senare år har gjort mycket för att komma bort ifrån. Men hava de viktigare domargöromålen kunnat på sådant sätt handläggas av extraordinarier, är det dock inte för mycket att säga, att under den ordinarie domarens uppsikt med fördel de enklare göromålen, småprotokollsärenden o. dyl., under övergångstiden utan alltför stor olägenhet kunna handläggas av personer, vilka dock hava undergått den prövning, som förutsättes för att hovrätterna skola förordna dem till biträdande domare eller inskrivningsdomare.

Jag beklagar att jag hållit på så länge. Jag vill nu inte förlänga anförandet genom att gå igenom mina anteckningar från herr Bergqvists anförande, som jag endast delvis bemött, men om tillfälle bjudes att göra någon ytterligare erinran, skall jag tillse, om det är någon invändning från hans sida, som kräver svar.

Herr Hederstierna: Man får ju hoppas, att det inte bjudes något nytt tillfälle att få höra herr statsrådet i denna fråga, ty jag tror verkligen, att vi ha hört nog av herr statsrådets åsikter. Vi kunna dem för resten förut: det är intet nytt. Jag förstår mycket väl, att statsrådet här med förfärlig iver driver denna fråga och prisar år 1920, då regimen med biträdande domare o. s. v. kom till, ty det var ju statsrådet själv, som egentligen stod bakom den historien. Jag minnes mycket väl, hur herr statsrådet drev denna fråga i båda kamrarna, oaktat statsrådet icke var statsråd då.

Ang. sammanslagning av Uppsala läns södra och mellersta domsagor.
(Forts.)

Innan jag närmare går in på den fråga, som statsrådet här talat om, må det tillåtas mig att uttrycka min förvåning över att herr Widell icke fick bifall till det yrkande han tydligen framställt i statsutskottet, att denna fråga skulle komma att behandlas av ett sammansatt stats- och första lagutskott. Jag vill inte alls och kan inte alls skryta över att vi i första lagutskottet sitta inne med någon så utomordentligt stor erfarenhet på här ifrågavarande område, men nog får väl statsutskottet tillåta mig att säga, att vi ändå sitta inne med litet mera erfarenhet än statsutskottet. Det hände för några dagar sedan här, att det var en annan juridisk fråga uppe, varvid det just klandrades, att den ej fått behandlas av ett sammansatt stats- och första lagutskott. Statsutskottet försvarade sig då på det sättet, att man sade: »Ja, vi kunna inte bedöma denna sakliga juridiska fråga, utan vi ha bara undersökt, huruvida den föreslagna lönen passar.» På samma sätt kan säkerligen statsutskottet säga här, att det kan begripa, om lönerna äro lämpliga, men hur det ställer sig juridiskt, äro herrarna ganska okunniga om. Vi ha dock setat tillsammans i vinter, just denna avdelning av statsutskottet och första lagutskottet, och då hade det varit lämpligt, att vi fått fortsätta på samma sätt med andra frågor.

Om jag så vänder mig till statsrådet Schlyter, är den första fråga, som står mellan herr statsrådet och mig — vi ha kämpat om denna sak förut — att han är så oerhört ivrig att få sammanslå de små domsagorna, att allt annat får offras för detta, medan jag däremot anser, att det är en lycka i svensk process, att vi hava ett personligt stadigvarande förhållande mellan befolkningen och de ordinarie häradshövdingarna, som känna sina domsagor, känna sitt folk och som därför ofta kunna skapa juridiskt tillfredsställande förhållanden, så långt det är möjligt i denna vår värld. Skola vi ha de stora domsagorna, som statsrådet Schlyter vill, måste man hava dessa biträdande domare och anlita unga och åtminstone relativt oerfarna personer, som aldrig stanna i domsagorna och aldrig få lyckan att lära känna folket, som de böra göra, och som sitta där för, säg ett år, varpå de nästa år komma till en annan domsaga. Det kan icke vara lyckliga förhållanden. Herr statsrådet får ursäkta, men jag kan inte finna, att statsrådets inträde på den politiska banan 1920 varit något särskilt lyckligt, för denna fråga nota bene.

Vad som icke minst förvånade mig, var herr statsrådets förtjusning över inskrivningsdomarna. Han säger, att det råder en särskilt stor glädje över inskrivningsdomarna. Jag vill säga herr statsrådet, att om jag är riktigt underrättad, användas inskrivningsdomarna endast i Södra Roslags domsaga. Svea hovrätt, som har rättighet att uppgöra planer för de biträdande domarnas tjänstgöring, kunde ju uppgöra dessa planer så, att de biträdande domarna uteslutande fungerade som inskrivningsdomare och häradshövdingarna skötte den dömande verksamheten, och det skulle naturligtvis hovrätten göra, om den delade statsrådets åsikt, att systemet med inskrivningsdomare vore så utmärkt. Det finnes emellertid som sagt icke en enda plats utom Södra Roslags domsaga, där man använder de biträdande domarna som inskrivningsdomare, och det beror på att man anser hela denna herr statsrådets idé med inskrivningsdomare vara olycklig. I det avseendet har jag glädjen att stå på samma sida som Svea hovrätt. De biträdande domarna få sitta med hälften av domsagan och sköta både den dömande verksamheten och övriga göromål. Så förhåller det sig i verkligheten trots herr statsrådets förtjusning över inskrivningsdomarna.

Då jag i denna grundläggande fråga hyser en motsatt mening mot herr statsrådet, är det klart, att jag anser det vara till olägenhet, varje gång ett par domsagor på detta sätt slås ihop. Den stora idé, som legat till grund för vår rättsskipning sedan gamla tider, där vi haft på livstid tillsatta domare,

som levat och verkat för sin domsaga, håller statsrådet på att förstöra. Herr statsrådets kritik av processkommissionens indelningar i Uppsala län intresserar oss inte det allra minsta, men låt processkommissionen komma fram med sitt förslag och låt det granskas av vederbörande myndigheter! Då kan det vara tid att slå in på nya banor, om de gillas, men att gå händelserna i förväg, såsom herr statsrådet vill göra, tror jag icke är att rekommendera.

Då jag med mina åsikter skulle önska, att båda domsagorna finge sin ordinarie domhavande, ber jag att få ansluta mig till herr Hammarskjölds yrkande.

*Ang. samman-
slagning av
Uppsala läns
södra och
mellersta
domsagor.
(Forts.)*

Herr statsrådet **Schlyter**: Jag ber att i största korthet få replikera herr Hederstierna. Han uttalade sin förvåning över att detta ärende icke blivit behandlat av sammansatt utskott. Jag förmodar, att någon av utskottets ledamöter kommer att svara härpå, men om denna icke skulle sitta inne med en liten upplysning, som jag har tillgänglig, skall jag be att få lämna den. Jag har tagit reda på, att de gånger under de tio åren närmast före år 1920, då inom riksdagen förekommit frågor om delning av domsagor, alltså frågor analoga med den, som vi nu behandla, så har denna fråga varenda gång handlagts endast av statsutskottet och icke av sammansatt utskott.

Nu har i de fall, som jag refererat i mitt förra anförande från åren 1920, 1922 och 1923, handläggningen skett i sammansatt stats- och lagutskott. Men det var mycket rimligt, att man, när man skulle överväga en ny princip, eftersom denna princip hade att göra med synpunkter på domstolsväsendet, gjorde ett sammansatt utskott. Sedan denna princip slagit igenom i de sammansatta utskotten och blivit gillad av kamrarna utan att det, såvitt jag kan minnas, sista gången ens verkställdes någon omröstning, så kan det icke finnas anledning för riksdagen att varje gång som ett sådant förvaltningsärende som detta ånyo kommer upp inför riksdagen taga frågans hela principiella sida under förnyat övervägande. Jag föreställer mig, att detta ärende hädanefter kommer att bli ett mycket vanligt statsutskottsärende, utan att lagutskottet kommer att användas för den sakens skull.

Jag vill vidare förklara, att jag är fullkomligt ense med herr Hederstierna om idealet uti att i domsagorna få häradshövdingar anställda, som där bli för hela livet verkande. Vår syn på önskvärdheten av att bibehålla det gamla svenska systemet i avseende å häradshövdingarna är alldeles säkert densamma. Men för detta ändamål anser jag det vara av vikt att vi icke låta häradshövdingtjänsterna nedsjunka till obetydliga befattningar, vilket måste bli följden av att man fortsätter på den gamla vägen och gör mindre och mindre domsagokretsar. I stället böra vi söka att hålla häradshövdingekåren uppe på den nivå, som den sedan gammalt haft här i landet och som är en ofantlig fördel i vår rättsskipning i jämförelse med förhållandena mångenstädes i utlandet, t. ex. i vårt södra grannland Tyskland, där de dugliga domarne i första instans blott sitta till en tid för att, när de vunnit tillräckliga meriter, söka befordran till högre instans. Det främsta medlet att hålla häradshövdingkåren uppe på en dylik hög nivå är att giva häradshövdingarna högt kvalificerade arbetsuppgifter och i samband därmed en oberoende ekonomisk ställning.

Nu är det bara en sak till. Herr Hederstierna sade, att vi hade inskrivningsdomare endast i Södra Roslags domsaga, under det att biträdande domare, som i övrigt anställas, icke få uteslutande syssla med inskrivningsärenden. Detta sammanhänger huvudsakligen med det, att biträdande domare i övriga domsagor endast anställas på så kort tid, att det icke anses rådligt, att häradshövdingarna helt och hållet skiljas från befattningen med dessa göromål, som dock ha bland annat en mycket stor ekonomisk betydelse. I samma mån som de biträdande domarne i andra domsagor få en fastare anställning, så kommer

Ang. sammanslagning av Uppsala läns södra och mellersta domsagor.
(Forts.)

utan tvivel arbetsfördelningen att bli densamma som i Södra Roslags domsaga, och herr Hederstierna kunde icke motsäga, att det systemet där slagit väl ut. För resten kan jag lämna det meddelandet, att i den domsaga, som jag bäst känner till, nämligen min egen, den arbetsfördelning blivit införd, att den biträdande domaren nästan uteslutande sysslar med fastighetsväsendet, medan häradshövdingen fått åt sig förbehållen den rent dömande verksamheten.

Herr Bergqvist: Jag vill endast i anledning av statsrådet Schlyters förmenande, att jag icke visat rättvisa åt beräkningen i Kungl. Maj:ts proposition framhålla, att vad jag sagt är, att arvodel till den biträdande domaren icke upptagits i den tablå, som finnes i den kungl. propositionen, och detta är ju verkligen sant och riktigt. Att det sedan omnämnas i fortsättningen av texten är visserligen sant, men det föreföll mig som om detta, att posten i fråga icke upptagits i själva tablån, tydde på att regeringen utgått ifrån, att den biträdande domaren endast skulle bli en provisorisk befattningshavare, som snart skulle försvinna på sätt som statsutskottets majoritet förutsatt. Skulle nu icke vara fallet, att regeringen avsett detta, får jag verkligen fråga, varför icke denna summa, 5,500 kronor, också upptagits i själva tablån?

Vad sedan beträffar Lagunda härad hade jag icke observerat, att meningen var, att det skulle läggas till södra tingslaget i den nya domsagan. Om detta nu är fallet, så förbättrar det saken något i avseende å befolkningens besvär, men kvar står dock i alla fall att tingslaget ej får behålla sitt tingsställe och likaledes vad som anförts av herr Hammarskjöld, att det verkar irriterande på befolkningen att i judiciellt hänseende hänföras än hit, än dit.

Herr Carlsson, Carl: Herr greve och talman! Vid detta ärendes förberedande behandling inom utskottet kom jag att göra några reflexioner angående den ifrågasatta sammanslagningen av Uppsala läns södra och mellersta domsagor, och därvid kom jag till den uppfattningen, att denna sammanslagning endast är en praktisk åtgärd. Om man gör en jämförelse mellan de nu nämnda domsagorna och Uppsala läns norra domsaga, så finner man, att denna såväl till folkmängd som areal är betydligt större än vad som skulle bliva fallet för de nu ifrågavarande 2 domsagorna även efter sammanslagningen. Folkmängden i den norra domsagan uppgår till 55,000, under det att det för närvarande finnes 49,000 invånare tillsammans i de södra och mellersta domsagorna. Detta är en omständighet, som talar för, att sammanslagningen gott kan äga rum. Upplands norra domsaga är vidare beträffande kommunikationer betydligt sämre ställd än vad den södra delen av Uppsala län är för närvarande. Jag tror sålunda, att de farhågor, som framförts av reservanterna om de stora svårigheter, som komma att inträffa efter domsagornas sammanslagning, äro fullständigt ogrundade.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag, som utskottet gjort till sitt, skulle det efter sammanslagningen fortfarande i vardera tingslaget komma att hållas 10 ordinarie tingssammanträden för varje år jämte, om så behövs vid vissa tillfällen, så kallade 3-gonting. Jag kan således icke finna, att det ur praktisk synpunkt är någonting, som talar för att kammaren skulle avslå utskottets hemställan. Däremot synas mig alla skäl tala för bifall till utskottets förslag, och jag ber därför, herr greve och talman, att få yrka bifall till detsamma.

Herr Rogberg: Herr talman! Självfallet har det varit icke endast med respekt, utan även med det största intresse, som jag för min del har åhört statsrådet Schlyters anförande nyss. Men jag, som ej kan gilla vad han andragit, anhåller att få uttala ett par tankar, som föll mig i sinnet, medan han hade ordet.

Herr statsrådet framhöll, naturligtvis med allt skäl, att häradshövding-*Ang. samman-* ämbetena icke få bli så små, att de sjunka ned till obetydliga befattningar, och *slagning av* han sade även i sitt tidigare anförande, att man skall giva domarna ett genom-*Uppsala läns* gående kvalitativt arbete. I bägge fallen har han, såvitt jag förstår, rätt. Men *södra och* frågan är, huruvida icke arbetet jämväl i de små domsagorna har en tendens *mellersta* att stegras och icke sjunka, liksom folkmängden och rörelsen i allmänhet inom *domsagor.* domsagorna ökas, och jag undrar, huruvida icke de medelstora eller mindre *(Forts.)* domsagorna i förhållande till allmänheten erbjuda företräde, åtminstone det företrädet, att domaren med det mindre arbete, som åligger honom, kan mera så att säga följa med rättsskipningen och kraftigare utöva den processledande verksamhet, som endast kan uppkomma, när han är på förhand synnerligen hemmastadd med vad som förekommit t. ex. i uppskjutna mål. Detta är en nog så stor uppgift.

Om man förstorar domsagorna, så följer därav ökat behov att anställa vice häradshövdingar. Jag talar icke om biträdande domare, utan jag talar om vice häradshövdinginstitutionen, som är en avlönad statsinstitution. Denna institution är, såvitt jag förstår, nödvändig, men det är icke i ringaste grad önskligt, att institutionen förstoras, snarare tvärtom.

Slutligen vill jag erinra om domarens skyldighet att skaffa sig nödig orts- och personalkännedom och att han skall visa intresse för de lokala angelägenheterna och att detta intresse hos honom icke bör slappas.

Nu har den rättsökande allmänheten, såsom förut av andra talare framhållits, stora anspråk på domaren i detta avseende, och dessa anspråk äro urgamlas och ha av domarna så gott som undantagslöst upprätthållits. Men i de större domsagorna är det omöjligt att tillmötesgå dessa anspråk, och denna omöjlighet kännes verkligen som en brist för befolkningen, som blir i saknad av ett tillmötesgående, som domarens arbetstid icke medgiver honom att giva. Detta är en förlust även för ämbetet.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till den av herr Bergqvist m. fl. avgivna reservationen.

Herr Hallin: Herr talman! Jag skulle kunna helt och hållet instämma i vad den förste ärade talaren, biskop Bergqvist, yttrade i denna fråga och i de statsutskottssynpunkter, som han anlade på densamma. Om man tager hänsyn till dem, som uppträtt här i detta ärende, så förstår man ju, att det egentligen icke är ett statsutskottsärende, utan i övervägande grad ett lagutskottsärende. Även om man under ett 20-tal år — såsom herr statsrådet Schlyter nämnde — kanske kan påvisa några gånger, då ärendet behandlats enbart av statsutskottet, så har det dock under de senaste åren alltid behandlats av sammansatt stats- och lagutskott.

Då herr Hederstierna i detta sammanhang beklagade, att herr Widells mening icke tillmötesgåtts inom utskottet, så vill jag nämna, att herr Widell ingalunda var ensam om sin mening, utan att det var en ganska stark minoritet inom statsutskottet, som önskade, att detta ärende, i likhet med vad som under de sista åren skett, skulle behandlas av sammansatt utskott. Det gavs dock inga sakska, varför man icke ville, att ärendet denna gång skulle behandlas av sammansatt utskott. Det skäl som anfördes och som jag måste beteckna som ett svepskäl var det, att man befarade, att riksdagen onödigtvis skulle förlängas. Ärendet förekom inom utskottet i medio av april, och det är därför alldeles uppenbart, att detta skäl icke bort tillmätas någon betydelse.

Här har också av herr Hjalmar Hammarskjöld riktats kritik mot, att reservationerna gått ut ifrån att, om man nu avslår en sammanslagning, domhävanden i södra domsagan, där tjänsten nu är vakant, skulle tillsättas endast på förordnande. En sådan anordning anses vara en ganska stor olägenhet.

Ang. sammanslagning av Uppsala läns södra och mellersta domsagor.
(Forts.)

och det medgiver jag också, att den är. Den föreslogs emellertid blott för att möta den invändningen, som i propositionen redan gjorts, att det skulle kunna vålla besvärligheter vid en framtida sammanslagning av domsagorna. Man skulle nämligen då eventuellt få en befattningshavare att sätta på indragningsstat. Givetvis är det av reservanterna föreslagna icke någon idealisk anordning, det vill jag gärna medgiva. Dock tror jag icke, att en tillförordnad domhavande behövde bli så rörlig som herr statsrådet Schlyter sade, att »hovrätten skulle skjutsa honom hit och dit», utan antagligt är att man skulle förordna denne domhavande så, att han komme att stanna på sin befattning tills frågan om domsagoindelningen fått sin definitiva lösning.

Ja, herr talman, här har ju från mycket sakkunnigt håll framhållits alla de betänkligheter, som man har anledning hysa mot att forcera fram den ifrågavarande sammanslagningen av domsagor strax innan en ny rättegångsordning särskilt med avseende å inledningen av de judiciella enheterna skall komma under prövning. Under sådana omständigheter har jag ansett mig böra gå emot Kungl. Maj:ts proposition beträffande en sammanslagning av Uppsala läns södra och mellersta domsagor. Jag ber sålunda att få förena mig med dem, som yrkat bifall till den av herr Bergqvist m. fl. avgivna reservationen.

Herr Luterkort: Herr talman! Jag skall efter vad som förekommit och med hänsyn till den långt framskridna tiden ingalunda tillåta mig att bli så utförlig, som jag skulle ha anledning att vara i denna fråga. Men den ställning jag kommit att intaga till frågan och särskilt den ställning jag hade, när det gällde upprättandet av den omtalade inskrivningsavdelningen i södra Roslags domsaga — det första förslaget därtill framlades av mig såsom domare i domsagan — gör, att jag nästan känner mig skyldig att med ett par ord beröra kärnpunkten av det föreliggande problemet. Det är klart, att jag icke gör det utan en viss förfäran gentemot de auktoriteter, som här uppträtt, herrar Hammarskjöld och Hederstierna, men jag får väl ta den risken. Jag vill i alla fall säga — det var därför jag närmast begärde ordet —, att jag tror, att den ståndpunkt, som de nämnda herrarna intagit i fråga om den rationella organisationen av våra domsagor och domsagokanslier, möjligen ändå bottenar uti, att dessa herrars erfarenhet ligger tämligen långt borta från den tid, som nu är, att de icke riktigt kunna följa med utvecklingen på området, att de icke ha fullt klart för sig, huru arbetet utvecklats på domsagokanslierna och huru arbetet där numera bör bedrivas på det riktigaste sättet. Ur den synpunkten förstår jag mycket väl det motstånd, som från herr Hederstierna rests mot inskrivningsavdelningen från dess tillkomst och även det hårda omdöme han riktade mot statsrådet i denna punkt. Om det vore så som herr Hederstierna sökte göra gällande, att denna nya organisation skulle innebära ett ringaktande av den gamla, goda satsen, att den svenske domaren skall stå i kontakt med folket, skulle jag fullkomligt dela hans mening. Men jag hyser en fullkomligt motsatt uppfattning om reformens innebörd. Jag vet, att med den utveckling som skett i fråga om kvantiteten av de så kallade småprotokollen, icke blott i större, utan även i medelstora domsagor — har småprotokollsarbetet blivit så vidlyftigt och omfattande, att detsamma tager domarens tid i anspråk till den grad, att just den möjlighet, som herr Hederstierna syftade på, förringas till det yttersta. Arbetet med småprotokollen, lagfart och in-teckning, kommer att taga domarens tid så i anspråk, att han tyvärr ofta icke får mycket intresse övrigt för de egentliga domargöromålen. Jag vill visst icke, såsom herr statsrådet antydde, att domaren skall ägna sig enbart eller ens huvudsakligen åt sådana ärenden, som fördrå särskild skarpsinnighet, men den tid han faktiskt kan ägna åt den egentliga domarverksamheten blir

så begränsad, att redan däri ligger ett starkt stöd för den uppfattningen, att det helt enkelt icke går längre att uppehålla den gamla domsagoorganisationen. Det är här endast fråga om att se en sanning i ögonen.

Vid sådant förhållande fann åtminstone jag under min långa verksamhet i Sveriges största domsaga, att enda möjligheten att fullt bibehålla domaren vid hans verkliga domarkvalitet vore att skapa en särorganisation, som tillvaratoge just de egenskaper, som behövas för att ordentligt och rationellt bedriva småprotokollsarbetet. Detta arbete bör anförtrös, under behörig tillsyn av domaren — jag vill inskjuta, att det icke är meningen att domarens kontakt med dessa ärenden skulle upphöra — åt arbetskrafter som passade för just sådant arbete, arbetskrafter med vilka arbetet kan utföras i enlighet med de särskilda krav, som böra ställas därpå. Dessa krav äro framför andra noggrannhet och snabbhet. För jag vill för min del slå fast, att även i relativt små domsagor vi med den nuvarande organisationen av detta arbete hade en expeditionstid, som icke i någon mån kan anses motsvara allmänhetens rimliga krav. Det anses ändock nu icke onormalt lång tid, om en människa får vänta i två månader på en lagfart eller en inteckning. Man har resignerat. I den domsaga jag för närvarande förvaltar, en medelstor domsaga, får folk vänta i medeltal två månader. Det anses vara den tid, på vilken dylika handlingar kunna expedieras. Två månader, det tycker folk ännu inte vara farligt. Men i själva verket är det orimligt. Man kan inte utgå ifrån, att folk skola vara nöjda med att få vänta så lång tid, och även i smärre domsagor blir det nödvändigt att skapa en arbetsorganisation, som i främsta rummet beaktar den rättssökande allmänhetens sakligt befogade anspråk i nyssberörda hänseenden.

Jag kan inte ha tid att utveckla detta närmare. Jag måste säga, att jag är djupt övertygad, nu liksom då jag skrev mitt första utlåtande 1920, att utvecklingen måste gå därhän, att det blir en rationell klyvning i domsagoarbetet, men att denna rationella klyvning ingalunda är av beskaffenhet att medföra ett förringande av de verkliga och goda domaregenskaperna, utan tvärtom skall bidra till att bibehålla dem och möjliggöra att de tillväxa.

Under sådana förhållanden är det ju alldeles givet, att jag för min del måste biträda den ståndpunkt, som Kungl. Maj:t här intagit. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Hammarskjöld, Hjalmar: Herr greve och talman! Det vare långt ifrån mig att ställa *min* svaga insikt gentemot herr Luterkorts auktoritet. Jag skall blott tillåta mig återopa, vad som yrkas av hovrätten, vilken väl ej kan anses sakna kontakt med rättslivet även i modern tid. Jag ber om ursäkt, ifall jag citerat det förut. Jag måste nu citera det för sammanhangets skull.

Hovrätten säger, att en avgjord försämring skulle »ligga i den anhopning av göromål, som skulle bliva en följd av den ifrågasatta sammanslagningen». Och vidare: »Om åter, såsom hovrätten förmenade, domsagornas sammanslagning måste medföra varaktigt anställande av en biträdande domare, hade i själva verket förändringen icke inneburit annat än att den erforderliga domarpersonalen i orten till väsentlig del förlorat sin varaktiga och oavsättliga ställning, vilket, såsom hovrätten i det föregående anför, icke kunde betraktas såsom någon förbättring.» Det är dessa yttranden från hovrättens sida, vilka jag för min del ger allt vitsord och vill återopa. Hovrätten återopar även en annan sak, en sak, som jag just begärde ordet för att få framhålla. Här ha från vissa sidor gjorts jämförelser mellan arbetsbördan i den tilltänkta sammanslagna domsagan och vissa andra domsagor för att därmed visa, att den tilltänkta sammanslagna domsagan icke skulle bli alltför tung. Härvid tyckes man emellertid ha förbisett den egendomliga, och i det allra när-

Ang. sammanslagning av Uppsala läns södra och mellersta domsagor.
(Forts.)

Ang. samman-
slagning av
Uppsala läns
södra och
mellersta
domsagor.
(Forts.)

maste enastående anordningen, att det i den föreslagna nya domsagan skall hållas 20 ordinarie tingssammanträden om året, under det att regeln annars är 10 sammanträden; det är lätt att förstå för var och en, även om han icke har färsk domarerfarenhet eller rent av ingen sådan alls, vilken splittring av tiden och andra svårigheter, som därav skola vållas. Detta måste man taga hänsyn till, när man vill taga i betraktande, vilken börda den nya domsagans innehavare kommer att få bära och vilka följder därav skola uppstå.

Herr greve och talman! Jag förenar mig med biskop Bergqvist i hans yrkande om bifall till reservationen.

Herr statsrådet **Schlyter**: Herr talman! I den siste ärade talarens anförande förekom endast *en* ny synpunkt, nämligen den, att Svea hovrätt anfört, att sammanslagningen skulle leda till en *anhopning* av göromål. När detta anfördes, tänkte jag upplysa kammaren om det som herr Hammarskjöld i fortsättningen själv nämnde och som han betecknade såsom en *splittring* av domarens tid. Det blir så långt ifrån en anhopning av göromål, att dessa fastmera med de talrika tingssammanträden, som här äro föreslagna, komma att på ett rationellt sätt fördelas på ett stort antal sammanträden. Anhopningen är rent kvantitativ, i det att domaren i mellersta domsagan naturligtvis får väsentligt mera arbete, när de två domsagorna ha sammanslagits, men det är ju just vad som eftersträvas, och själva konstaterandet av den saken är ju ingen anmärkning mot förslaget.

Herr Hammarskjöld nämnde, att det föreslagits, att det skulle vara 10 sammanträden i vardera tingslaget. Jag kan lämna den ytterligare upplysningen — som också står i propositionen — att häradshövdingen i domsagan förklarar sig vara i stånd att hålla 20 allmänna tingssammanträden i vardera tingslaget. Alltså, det antal sammanträden, som hittills hållits i södra domsagan, kommer att fördubblas, medan i Tiunda tingslag antalet sammanträden ökas från 7 och i Lagunda tingslag från 3 till 20 om året. Här föreslås alltså en väsentlig förbättring i tingsorganisationen, även inom varje tingslag taget för sig. Detta har föreslagits av den nyss av herr Hammarskjöld med rätta så högt prisade domaren i Uppsala läns mellersta domsaga häradshövding Olivecrona, ordförande i föreningen Sveriges häradshövdingar, en av våra för det praktiska reformarbetet på domarekanslierna mest intresserade häradshövdingar. När det sagts, att de sakkunniga myndigheterna varit ense om att avstyrka detta förslag, skall jag be att nu få komma med en korrigerig, som jag nyss glömde göra, nämligen att den myndighetsperson, som jag verkligen anser mest sakkunnig i föreliggande fråga, nämligen häradshövding Olivecrona själv, omfattat densamma med stort intresse och tillstyrkt förslaget.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen enligt de därunder framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr O. Bergqvist m. fl. vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr Hammarskjöld, *Hjalmar*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 150 punkten 1, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr O. Bergqvist m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Hallin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja—61;

Nej—46.

Ang. samman-
slagning av
Uppsala läns
södra och
mellersta
domsagor.
(Forts.)

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölles.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 151, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställningar angående bidrag till avlöning åt distriktsbarnmorskor och reservbarnmorskor samt dyrtidshjälp åt distriktsbarnmorskor m. fl.; och

nr 152, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till åtgärder för åstadkommande av förbättrad sjukvård inom rikets ödemarksområden.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 51, i anledning av viss del av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, bifölles vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 33, i anledning av väckta motioner om viss ändring i värnpliktslagen, bifölles vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande i vissa fall med allmänna medel av kostnader förenade med friköp av lägenheter å kyrklig jord, bifölles vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 154, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån till främjande av bostadsproduktionen jämte en i ämnet väckt motion.

Ang. lån till
främjande av
bostads-
produktionen.

Uti en till riksdagen avlåten, den 25 februari 1926 dagtecknad proposition, nr 153, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade

Ang. lån till
främjande av
bostads-
produktionen.
(Forts.)

Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över sociallärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att för år 1927 ej mindre till statens bostadslånefond inflytande amorteringar för år 1926 finge disponeras till beredande av nya lån ur fonden än även att för samma ändamål finge disponeras såsom nya lån ur statsverkets fond av rusdrycksmedel dels de till bostadslånefondens inflytande räntorna för år 1926, dels till rusdrycksmedelsfondens inflytande räntor för andra halvåret 1926 å medel, som placerats i annan ordning än såsom lån till bostadslånefondens, och dels, i den mån rusdrycksmedelsfondens tillgångar den 30 juni 1926 därtill försloge, ytterligare så stort belopp, att detsamma tillhoppa med förenämnda räntor och amorteringar uppginge till sammanlagt högst 8.000.000 kronor.

I sammanhang med Kungl. Maj:ts förevarande proposition hade utskottet till behandling förehått en inom andra kammaren av herr *O. Järte* m. fl. väckt motion, nr 417, vari hemställts, att riksdagen icke måtte bifalla de i proposition nr 153 framställda yrkanden i vidare mån än att till beredande av nya lån ur statens bostadslånefond finge av medel, som i propositionen angäves, disponeras 3,000,000 kronor, samt att för riksdagens bifall i angivna utsträckning till Kungl. Maj:ts förslag måtte såsom villkor uppställas förändring av bestämmelserna rörande räntevillkoren på sätt i motionen angivits.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition och med avslag å herr Järtes m. fl. berörda motion, II: 417, i vad densamma skilde sig från Kungl. Maj:ts proposition, medgiva, att för år 1927 ej mindre till statens bostadslånefond inflytande amorteringar för år 1926 finge disponeras till beredande av nya lån ur fonden än även att för samma ändamål finge disponeras såsom nya lån ur statsverkets fond av rusdrycksmedel dels de till bostadslånefondens inflytande räntorna för år 1926, dels till rusdrycksmedelsfondens inflytande räntor för andra halvåret 1926 å medel, som placerats i annan ordning än såsom lån till bostadslånefondens, och dels, i den mån rusdrycksmedelsfondens tillgångar den 30 juni 1926 därtill försloge, ytterligare så stort belopp, att detsamma tillhoppa med förenämnda räntor och amorteringar uppginge till sammanlagt högst 6,000.000 kronor.

Reservationer hade avgivits av, utom annan,

1) herrar *A. F. Vernersten*, *J. B. Johansson* i Fredrikslund, *B. F. son Holmgren*, *S. Persson* i Fritorp och *O. E. F. Järte*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition och herr Järtes m. fl. berörda motion måtte medgiva att för år 1927 — — — sammanlagt högst 3,000.000 kronor;

2) herr *O. Olsson* i Kullenbergstorp, vilken ansett, att utskottets motivering bort hava den lydelse, reservationen visade.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr greve och talman! Såsom kammaren torde finna, är vid detta utlåtande fogad en reservation, och då jag tillhör reservanterna, ber jag att med några ord få motivera densamma.

Reservanterna ha ansett, att byggnadsproduktionen nu har kommit in i ett sådant skede, att staten borde på ett försiktigt sätt söka avveckla sin del i denna verksamhet, som den här gått in för. Den insats i bostadsproduktionens höjande, som statsmakterna tidigare gjort, är närmast att betrakta som en kristidsföreteelse, föranledd av hyreslagens verkningar. Men det är väl ingen numera, som kan bestrida, att bostadsproduktionen bedrivs i en omfattning, som gör, att tillskottet från det allmänna, i främsta rummet staten, bör kunna

minskas. Det har uppgivits, att det råder en så forcerad byggnadsverksamhet, att bostadsproduktionen med 68 % överstiger 1913 års siffra. Det anses bland dem som äro initierade i dessa spörsmål, att vi ha att motse ett bakslag på bostadsbyggandets område, ett bakslag, som kommer att medföra betydande ekonomiska konsekvenser. Och det hade icke minst för de arbetare, som äro anställda inom byggnadsbranschen åtminstone här i Stockholm, kanske varit önskvärdare, att denna byggnadsverksamhet inte hade framdrivits och force-rats i det tempo som skett, ty det kan icke bestridas, att de byggnader, som uppförts, kommit att bli oerhört dyrbara. Det är enorma belopp, som det allmänna har bidragit med. Enbart i statsmedel har i bidrag utan återbetalnings-skyldighet utbetalats cirka 17 miljoner kronor och i lån i form av s. k. sekun-därkredit 58 miljoner kronor, och för detta belopp stå kommunerna i borgen. Härtill kommer sedan cirka 30 miljoner kronor, som har utlånats av pensions-fonden, allt detta under de senare åren. Det har beräknats, att bostadsbyg-gandet under åren 1922, 1923 och 1924 uppsagit ungefär hälften av det inom landet tillgängliga fria kapitalet, för sistnämnda år beräknat till 300 miljoner kronor. Vi skola komma ihåg, att det är betydande kapital, som insatts från de enskilda, och enligt den i propositionen på sid. 12 intagna tabellen har under åren 1917—1924 medelst lån och statsbidrag investerats betydande belopp. Därest det allmänna fortsätter, trots en alltmer framträdande lättnad på hyres-marknaden, att till byggnadsproduktionen dirigera lika betydande kapital-mängd som hittills, uppstår utan tvivel en allvarlig fara för att det bakslag, som från initierat håll väntas och som med säkerhet torde komma, blir ännu kraftigare än det eljest behövt bliva.

I och för sig är det ju enbart glädjande, att bostadsbyggandet fått sådan omfattning, att bostadsbristen kunnat avhjälpas, men när man nu kommit in i ett sådant skede, att det anses, att det snarare börjar närma sig gränsen till överproduktion, då synes det mig som om staten borde gå före genom ett försiktigt ekonomiskt handlande härvidlag. Vi få komma ihåg en sak, och det är de ur nationalekonomisk synpunkt betydande belopp, som jag nämnde och som här ha investerats och som dragits från den allmänna lånemarknaden. Det är en gammal känd sats, att man inte lever på att bygga hus, utan man lever på produktionen, på vad näringslivet kan producera. När det således nu ansetts, att det icke längre finnes ett sådant underskott, så har det synts mig, att man på ett försiktigt sätt bör avveckla denna understödsverksamhet. I den av herr Järte m. fl. väckta motionen har också på ett utförligt sätt redogjorts för de förhållanden, som här beröras, och det finnes en passus i motionen, som jag skall tillåta mig läsa upp, där det heter:

»De senare årens omfattande bostadsbyggande har givetvis ej kunnat undgå att märkbart påverka förhållandena på bostadsmarknaden. Förhållandet mellan tillgång och efterfrågan på detta område har för varje år utvecklat sig i allt gynnsammare riktning. Den i propositionen givna statistiken visar på en stadigt fortgående gradvis förbättring och läget är numera sådant, att man ganska tydligt skönjer den tidpunkt, då talet om bostadsbrist kommer att sakna underlag och måhända ersättas av det på länge icke hörda talet om bostads-överflöd. Vad huvudstaden beträffar pekar en nyligen verkställd utredning av dess fastighetskontor på att redan till hösten innevarande år ett betydande överskott av lägenheter kan väntas uppkomma.»

Och när huvudstadens fastighetskontor pekar genom sin utredning i denna riktning, ber jag i detta sammanhang att få fästa uppmärksamheten på vad utskottet självt i sin motivering omtalar, nämligen att cirka $\frac{1}{3}$ av beloppet går till Stockholm.

Nu har det ju utvecklat sig därhän, att även bostadsföreningar få lån för sin byggnadsverksamhet, och det är ju uppenbart, att när krascher kommer —

*Ang. lån till
främjande av
bostads-
produktionen.
(Forts.)*

Ang. lån till
främjande av
bostads-
produktionen.
(Forts.)

och det anses, att en sådan skall komma — så kan det hända, att bostadsföreningarna — och även kommunerna som iklätt sig för stor borgen — kunna råka i sådan situation, att de komma till staten och säga, att de behöva hjälp, ty de kunna icke klara de förbindelser de iklätt sig. Det synes mig därför vara bättre att nu försöka stämma på ett försiktigt sätt, och det ha reservanterna velat göra på det sättet, att de yrkat, att anslaget måtte nedsättas till 3 miljoner kronor. Enligt den uppfattning, som man får av de uppgifter, vilka stått att inhämta, synes det mig som om propositionen bort avslås, men reservanterna ha, som jag nämnde, velat gå försiktigt fram och därför gjort det yrkande, som reservationen innehåller.

Jag ber, herr greve och talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av herr Vennersten m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Häri instämde herrar *von Geijer* och *Vrang*.

Herr Walles: Herr talman! Jag hade inte tillfälle närvara vid utskottets sammanträde in pleno, då detta ärende förevar. Hade det varit fallet, skulle jag ha reserverat mig till förmån för Kungl. Maj:ts förslag, d. v. s. för ett belopp av 8 miljoner kronor.

I olikhet mot den föregående ärade talaren anser jag, att det fortfarande föreligger ett stort behov att stödja bostadsproduktionen. Särskilt gäller detta för mindre lägenheter. Det är visst inte så, att bostadsmarknaden ännu har lättat till den grad, att statens bistånd genom sekundärkredit i form av lån är obehövlig. Tvärtom är jag själv av den övertygelsen, att denna verksamhet både ur social synpunkt och på grund av det ofantligt betydelsefulla syfte, som åstadkommandet av goda bostäder har, även i framtiden kommer att ha fog för sig och behov av statsunderstöd.

Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets hemställan med den förändring, att beloppet sättes till 8 miljoner kronor.

Herr Lindhagen: Jag skall också be att få yrka bifall till ett anslag av åtta miljoner kronor. Som herrarna veta av andra ärendens behandling, har det otroliga inträffat, att i Stockholms stadsfullmäktige en liten minoritet, tack vare bestämmelserna om kvalificerad majoritet, lyckats besluta, att Stockholms stad, landets huvudstad, där den största bostadsnöden är rådande, icke skall begagna sig av den av staten utsträckta handen för att av bostadslånefonden kunna få ett bidrag för att lindra de bostadsmisshäanden, som råda i denna huvudstad. Denna strid är bara början till en mycket vidlyftigare strid i kampen för hemmen mot profiten.

Här i staden ha vi de mest orimliga hyror. Man är rädd för, att hyrorna skola minskas, och därför skall man minska möjligheten för det mindre bemidlade folket att självt sörja för sin bostadsproduktion. Nu ha på detta sätt ungefär två miljoner kronor blivit lediga, och det ser nästan ut som en tanke, att statsutskottet har minskat anslaget från åtta miljoner till sex miljoner, därför att från huvudstaden icke vidare torde förekomma något krav på lån från denna fond. Jag vet icke, vilka som äro de innersta bevekelsegrunderna, men det ser möjligen ut, som om det åtminstone sammanfaller med en sådan stämning hos statsutskottets medlemmar.

Det skall ingen föreställa sig, att Stockholms stadsfullmäktiges majoritet slår sig till ro med ett sådant förtryck mot de mindre bostadssökande, som på detta sätt ägt rum genom att högerpartiet organiserat sig, alldeles som om detta vore en partifråga, att man icke skall taga dessa lån. Då återstod dock ju den enda utvägen att låta dessa stora kooperativa bostadsföretag få ett direkt lån från staten.

Nu drager statsutskottet i härnad även mot en sådan nödfallsutväg, då man i huvudstaden lider under trycket av en liten minoritet, som till följd av lagens bestämmelse kan besluta emot majoriteten. Jag vill på det bestämdaste taga avstånd ifrån, att detta får anses som ett direktiv att gynna denna minoritet ytterligare i dess bemödanden att hindra lösningen av de mindre bemedlades bostadsfråga i huvudstaden.

Jag hade just skrivit en motion i syfte att tvärtom med hänsyn till tilldragelsen i huvudstaden skulle ytterligare lättas på villkoren för att kunna medge en utlåning direkt, utan förmedling av kommunerna, men jag missräknade mig på tiden och kom en dag för sent. Detta var anledningen till, att motionen inte blev väckt. Men här ligger den nu i alla fall till den kraft och verkan det hava kan, och jag vill i stället på detta sätt ha gjort min framställning i detta syfte.

Jag yrkar sålunda, herr talman, bifall till ett anslag av åtta miljoner kronor samt i varje fall ogillande av statsutskottets motivering.

Herr Hallin: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag. Anledningen till, att utskottet icke här föreslagit mer än 6 miljoner kronor mot att Kungl. Maj:ts proposition innebar 8 miljoner, är helt enkelt den att statsutskottet på grund av innevarande års riksdags föregående beslut ej kunnat räkna med att det finnes mera pengar disponibla i rusdrycksmedelsfonden än c:a 6 miljoner. Förhållandet är ju det, att riksdagen för ej så länge sedan ändrat de grunder, på vilka Kungl. Maj:t byggt föreliggande förslag, i det att riksdagen *dels* ändrat 2 § i förordningen om rusdrycksmedelsfonden och i stället för att till densamma avsätta så mycket, som Kungl. Maj:t föreslog, avsatt ett belopp, som var 1,700,000 kronor mindre, och *dels* beslutit, att en del anslag till nykterhetsundervisningen, cirka 300,000 kronor, skulle utgå ur fonden. Alltså är det en minskning av sammanlagt c:a 2 miljoner kronor för fonden. När man sålunda fann, att fonden ej skulle ligga inne med dessa 8 miljoner, var det ju ett rent spegelfäkeri att medge, att ur fonden skulle få tagas 8 miljoner kronor. Det är anledningen till — och det är utförligt motiverat på sid. 5 i utlåtandet — att utskottet ansett sig böra gå ned till 6 miljoner kronor.

Här talas i debatten om anslag, och herr Lindhagen beklagade sig nyss över att man ville »nedpruta anslaget», men det är ju icke ett anslag detta i vanlig bemärkelse utan ett medgivande av riksdagen, att ur rusdrycksmedelsfonden skall till bostadsproduktionen få användas såsom lån så och så mycket. Det är ju icke precis samma sak.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet Möller: Beträffande denna fråga har det ju stått strid även vid fjolårets riksdag, såväl rörande beloppet som rörande vissa andra delar av saken.

Vad frågan om beloppet beträffar, vill jag hänvisa till det faktum, att — som jag vill minnas — i slutet av november eller början av december 1925 delades medlen för året ut. Då förelägo anspråk från kommuner och enskilda lånförmedlare på sammanlagt cirka 13¹/₂ miljon kronor. Det vill med andra ord säga anspråk, som med 5¹/₂ miljoner överstego det tillgängliga beloppet av 8 miljoner, och där kommunerna väsentligen gått i borgen för lånen. Ehuru på grund av en teknisk omläggning man redan i februari månad skulle fördela medlen för innevarande år — förut har det nämligen skett i efterskott, men nu sker det i förskott — fanns det redan då förnyade anspråk på något över 9 miljoner kronor för detta år. Då fanns ej tillgängligt mer än

Ang. lån till
främjande av
bostads-
produktionen.
(Forts.)

Ang. lån till
främjande av
bostads-
produktionen.
(Forts.)

cirka 7 miljoner kronor, och det utdelades. Förra årets riksdag beslöt med öppna ögon, att man skulle medgiva att ur rusdrycksmedelsfonden skulle få utgå ett belopp av 8 miljoner kronor även för år 1927, om nämligen fonden komme att innehålla ett så stort belopp. När Kungl. Maj:t i år vid framläggandet av denna proposition begärde samma belopp som för 1927, berodde det ingalunda på, att man var säker om, att 8 miljoner skulle komma att stå till förfogande. Men man önskade att för bostadsändamål kunna förfoga över ett så stort belopp, att, sedan 2 miljoner reserverats för andra ändamål, det som då fanns kvar i rusdrycksmedelsfonden skulle få användas till detta ändamål. Jag tror, att man räknade med att det belopp, som skulle stå till förfogande, var 6.900.000 kronor eller något sådant, och även med risk att icke kunna få ut hela beloppet, så begärde Kungl. Maj:t, som sagt, med öppna ögon att ändå få rättighet att disponera 8 miljoner kronor.

Ja, mina herrar, om man alltså tänker på, att alltjämt de faktiska anspråken, de av kommunerna i det väsentliga godkända anspråken, där kommunerna velat gå i borgen, långt överskrida det belopp, som riksdagen ställer till förfogande för ändamålet, då är det ej förvånansvärt, om man icke anser, att tiden är kommen för en nedprutning av beloppet. Det är ju att observera, att själva rusdrycksmedelsfonden nu kommer att begränsas så, att de där tillgängliga årliga avsättningarna bli mindre och mindre. Men det har börjat inflyta räntor och amorteringar på bostadslånen till så höga belopp, att även om det ej sker 1928, kommer det dock med all sannolikhet redan nästkommande år att finnas dessa 8 miljoner kronor till förfogande för bostadsändamål, under förutsättning nämligen att man får disponera inflytande räntor och amorteringar för ny utlåning. Under sådana omständigheter våga för mig de budgettekniska skälen ganska ringa, jämfört med det realbehov, som ett bifall här skulle avse att fylla och som det väl ändå icke är möjligt för någon sanningskär människa att bestrida med hänsyn till de siffror, jag förut nämnt.

Jag skall nu ej yttra mig i fråga om de enskilda låneförmedlarna. Jag beklagar vad utskottet skrivit på den punkten, men jag kan ej se — och det bör kanske under denna debatt klargöras till protokollet — att det utgör något upphävande av förra riksdagens direktiv på denna punkt. Det är en maning till försiktighet, och det är självfallet, att man skall vara försiktig, då det gäller enskilda låneförmedlare, men något annat än en maning till försiktighet kan det ej gärna anses vara. Det är således icke något förbud, och följaktligen får det nästa år, såsom det varit detta år, ankomma på en försiktig, samvetsgrann och omsorgsfull prövning från byggnadsstyrelsens och Kungl. Maj:ts sida, om enskilda låneförmedlare skola kunna få del av dessa bostadslån och i vilken utsträckning det kan ske. Det får naturligtvis helt och hållet bero på den kompetens, som dessa enskilda låneförmedlare böra ha, men det som är avgörande, då man skall se på denna sak, är att det igångsatts en utredning nu, som avser att klargöra, vilka villkor man bör ställa på de enskilda låneförmedlare, som skola anses acceptabla. Man skall alltså få klart och preciserat från statsmakternas sida, vilka anspråk som skola ställas på dessa låneförmedlare, ty det fixerades icke i fjolårets riksdagsskrivelse och är ännu icke fixerat. Denna tanke på enskilda låneförmedlare har uppkommit, därför att man sagt sig, att kommunerna ej kunna med hänsyn till sina egna kreditbehov ständigt hålla på med sina borgensförbindelser för bostadslånen, och därför skall man söka sig fram till en rationell ordning på en annan väg. Jag hoppas för min del, att vad jag här sagt beträffande innebörden av detta statsutskottets utlåtande skall visa sig vara riktigt, nämligen att det ej innebär ett förbud utan endast en maning till försiktighet, som naturligtvis skall tagas ad notam beträffande de enskilda låneförmedlarna, och att, vad beloppet beträffar, man

icke bör gå fram med en nedprutning av Kungl. Maj:ts förslag, såsom statsutskottet av tekniska skäl men ej med hänsyn till prövningen av det föreliggande behovet nu gjort.

Vad herr Johanssons argumentation beträffar, framgår det ju av hela hans yttrande, att han i grund och botten är absolut fientligt stämd mot hela denna låneförmedlingshistoria, och att det egentligen är det skälet, att han har större hopp om att kunna pruta ned beloppet än att få hela propositionen avslagen, som gjort, att han stannat för en nedprutning. Åtminstone uppfattade jag hans anförande på det sättet. Men eftersom jag ej tänker gå in i någon principdebatt, har jag ej heller anledning att taga upp till bemötande hans anförande. Endast så mycket vill jag säga, att den enskilda företagsamheten fyller ej behovet, särskilt av smålägenheter. Därtill kommer — det anser jag mig också böra understryka i denna debatt liksom i fjolårets — att ur allmän social synpunkt är detta den nyttigaste byggnadsverksamhet, som förekommer i landet, jämte den byggnadsverksamhet, som grundar sig på egnahemslånefonden. Och, mina herrar, det borde åtminstone ge anledning till någon eftertanke, att ur egnahemslånefonden utgår ett belopp, som är cirka fyra gånger större än det, som nu föreslås till bostadshusens ökande i städer och stadsliknande samhällen. Och har man erkänt, att staten bör ingripa för att underlätta åstadkommandet av egna hem, framför allt på landsbygden, bör man ej förneka, att ett liknande behov kan förefinnas för befolkningen i städerna, och man bör därför ej motsätta sig, att en sådan låneverksamhet alltjämt upprätthålles. Det är en stor skillnad, mina herrar av högern, som väl ändå skulle ha litet intresse bland annat för familjernas sammanhållning och för barnens uppväxt i hyggliga förhållanden — det är en mycket stor skillnad mellan de förhållanden, under vilka barnen i de kooperativa bostadshusen och enfamiljshusen i villasamhällena växa upp, och de förhållanden, under vilka barnen i de gamla, många gånger ytterst otrevliga hyreskasernerna inne i städerna växa upp. Det kan ha en viss betydelse för det kommande Sverige, att man ej lägger allt för trånga husägarsynpunkter på denna fråga.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr greve och talman! Jag vill till fullo instämma i, att denna bostadslånerörelse säkerligen varit till stort gagn och givetvis kan behöva fortsätta i tider framåt, men varför jag begärde ordet var egentligen därför, att jag hyser vissa betänkligheter mot de ändringar i lånevillkoren, som tillkommit föregående år. När denna fråga första gången framlades, innebar det ursprungliga förslaget icke denna bestämmelse, att kommunerna skulle vara garantier för dessa lån, men vid den utskottsbehandling, som ärendet då undergick, fick man in den bestämmelsen, och den har kvarstått ända till sistlidna riksdag. Det har ju i alla fall visat sig under dessa år, att detta icke utgjort hinder för att denna fond i stor utsträckning anlåtats för sitt ändamål. Det ligger dock en rätt stor fara i att man tagit bort den garanti, som kommunerna skulle stå för dessa lån, därför att man då löper en viss risk. Det kan vara rätt svårt att bedöma, huruvida dessa bostadsföreningar ha ett sådant ekonomiskt underlag, att man är ställd utom risken att förlora en del av det sålunda placerade kapitalet. Men dessutom ha givetvis kommunerna möjlighet att bedöma, huruvida ett behov föreligger på de olika orterna av att bostadsproduktionen fortsättes eller ökas. Det torde icke vara möjligt för ett centralt organ i Stockholm att följa förhållandena och utvecklingen i olika delar av landet på samma sätt som kommunerna, när de äro ansvariga för de medel som kunna givas.

Jag tror därför det vore försiktigast, att man återinförde den bestämmelse, som gällt ända tills föregående år, och jag ber därför få yrka bifall till den av herr Olsson i Kullenbergstorp avgivna reservationen.

Ang. lån till
främjande av
bostads-
produktionen.
(Forts.)

Ang. lån till
främjande av
bostads-
produktionen.
(Forts.)

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Jag hade icke tillfälle att närvara i statsutskottet, när detta ärende behandlades. Annars skulle jag anslutit mig till den kungl. propositionen. Jag vill emellertid säga, att det alldeles säkert ute i landet skulle väcka en viss förstämning, ifall riksdagen nedsatte de lånebelopp, som förut visat sig vara alldeles otillräckliga. Det är ju dock så, att bostadsnöden är mycket stor ännu. I många av Sveriges städer finns det faktiskt folk, som ännu får bo i kolonistugor. Vid jultiden, den allra kallaste tiden i södra Sverige, hade vi t. ex., för att tala om Malmö, ej mindre än 260 familjer, som bodde ute i dessa kolonistugor, som äro mycket tunna och sakna eldstäder. Det är alldeles uppenbart, att i synnerhet barnen inom de familjer, som skola leva sitt liv på sådant sätt, barnen, som skola läsa sina läxor och gå i skolan, därmed ha en synnerligen svår tillvaro. De skola bli föga intresserade för den uppgift, som de möta, när de vandra in på skolgården. Men det är ej allenast kolonistugor, som folk får hålla till godo med. Det är också alla dessa av hälsovårdsnämnden i allmänhet underkända lägenheter, som folk måste bebo, därför att det icke finns någon annan möjlighet. Därtill komma dessa kaserner, där man avbalkar vissa bås för folk och där familjens alla medlemmar få lov att bo i ett och samma s. k. rum. När man vet, att dessa förhållanden förekomma i landet, kan man ej annat än beklaga, att man här försöker sätta ned det belopp, som, såsom jag nyss nämnde, förut visat sig vara otillräckligt. Under hela den tid vi här i riksdagen ha behandlat bostadsfrågan, har det alltid rått delade meningar om, huruvida det verkligen finnes bostadsbrist i landet. Samma debatter ha i själva verket också pågått inom kommunerna. Jag vill ej säga, att man här haft precis samma intressen, precis samma uppfattning, men i kommunerna har rått den uppfattningen hos vissa samhällslager, att man skall söka hålla en viss bostadsbrist vid liv för att få upp hyresnivån. En annan grupp har då sagt, att man skall söka täcka bristen. Så länge icke varje familj har en lägenhet, kan man ej tala om något överskott. För min del vill jag nu visst icke säga, att den förra riktingen har någon som helst representant i riksdagen. Jag är livligt övertygad, att vi alla ha förstått den fara, som ligger i bostadsnöden. Man ser väl blott saken ur olika synpunkter. Många kanske rent av se den väl ur den synpunkten, att man här skall göra en besparing. Jag förstod den uppfattningen, så länge riksdagen anslög medel, som skulle utgå i subvention. Man kunde ju alltid diskutera, om det kunde anses naturligt och lämpligt, även om jag för min del måste säga, att det icke fanns annan möjlighet den gången att stimulera byggnadsverksamheten. Men den tiden ha vi nu kommit förbi. Numera gäller det ej någon gåva till dem, som intressera sig för ett eget hem. Det gäller endast att anslå medel till en lånefond, ur vilken lån utgå. För dessa lån skall full ränta betalas. Således skola inkomster och utgifter i denna fond utjämna varandra, och jag skulle snarare säga, att om det finns någon skillnad, så är det till förmån för inkomstsidan. Då förefaller det mig, liksom socialministern nyss yttrade, att framför allt landsbygdens representanter, som äro så varmt intresserade för egnahemsfrågan, icke ensidigt borde samla sitt intresse kring denna fråga för landsbygden utan också bidra till att de människor, som bo i städerna, få ungefär en liknande hjälp. När jag erinrar mig det stora belopp, som under behandlingen av jordbrukshuvudtiteln anslogs för detta ändamål, och ser på det belopp, som här är i fråga i dag, kan jag ej annat än beklaga, att man verkligen sökt nedsätta det föreslagna beloppet. Hittills har beloppet varit otillräckligt, därför att det funnits så många som ansökt om lån, att det totala belopp, som önskats, uppgått till en summa, som ibland är mångdubbel mot den som riksdagen anslagit.

Jag ber därför, herr talman, i hopp om att det skall bli majoritet för Kungl.

Maj:ts förslag, att få yrka bifall till den av herr Törnkvist vid ärendet fogade reservationen.

Ang. lån till
främjande av
bostads-
produktionen.
(Forts.)

I detta anförande instämde herr *Östergren*.

Herr **Petrén**: Jag har begärt ordet för att lämna den upplysningen, att när detta ärende behandlades på tredje avdelningen, varvid jag deltog, voro alla representanterna från denna kammare och två från andra kammaren eniga om att i detta fall tillstyrka 8 miljoner kronor. Det synes mig nu efter det anförande, som hållits av herr statsrådet och chefen för socialdepartementet, som om verkligen de skäl, vilka vid utskottets plenum blevo anförda för nedsättning av anslaget till 6 miljoner, icke väga alltför mycket. Jag kommer, herr talman, därför fortfarande att ansluta mig till Kungl. Maj:ts proposition och alltså yrka på att anslaget i fråga skall upptagas till 8 miljoner kronor.

Enligt mitt förmenande är bostadsfrågan vår allra viktigaste sociala fråga. De under all kritik dåliga bostäder, i vilka en ej ringa del av en storstads befolkning måste leva, har mycket på sitt samvete såväl i fråga om orsak till sjukdomar och förhöjd barnadödlighet som ock i fråga om orsak till alkoholmissbruk. Jag tror, att man kan vara ganska övertygad om, att en bättre bostadsstandard skulle komma att visa sig bli en mycket stark hävstång för höjandet av nykterhetstillståndet i landet. I samma mån man skaffar bättre bostäder, arbetar man därmed också på att bekämpa alkoholmissbruket.

Då det nu yrkas på, att man skulle gå tillbaka till den gamla bestämmelsen, som gällde före förra året, så att endast de kommunala myndigheterna själva skulle ha rätt att vara låneförmedlare, vill jag till sist, gent emot detta yrkande, som framfördes av en ärad representant på kristianstadslänsbanken, säga det, att nog kunna väl de kooperativa byggnadsföreningarna lika väl som representanterna för de kommunala myndigheterna bedöma, i vad mån det behöves ytterligare bostäder. Det är ju dock så, att hos dessa kooperativa bostadsföreningar anmäla sig hugade spekulanter på bostäder, och de betala i förväg också sina insatser i avvaktan på att få lån till bostäderna, så att jag tror icke, att den invändningen är på något sätt befogad. Och det kan väl ej gärna sättas i fråga, att när riksdagen nu gick in på denna utvidgning i fjol och detta icke visat sig medföra några missförhållanden, riksdagen då i år skulle ändra ståndpunkt därvidlag.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

I herr Petréns yttrande instämde herrar *Carl Carlsson* och *von Koch* samt fröken *Hesselgren*.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Jag ber att till herr Johan Nilsson få säga, att det icke är ett landsbygdsintresse, som gjort, att jag uppträtt till förmån för reservationen, utan att det är ett intresse, som jag anser mig såsom riksdagsman böra ha, att oavsett om det gäller stad eller landsbygd även följa den föreliggande frågan. Ju mer man studerar den, desto mer skärpes man i den uppfattningen, att man nu närmar sig den gräns, där bostadsproduktionen håller på att fylla behovet. Såväl herr statsrådet som herr Johan Nilsson i Malmö resonerade på samma sätt och med samma motiv som för sju, åtta år sedan, innan denna bostadsproduktion kom i gång i den omfattning den nu fått. Det har dock hänt något sedan dess, och det är det, som även i propositionen säges, att det under år 1924 varit en synnerligen livlig byggnadsverksamhet. I 36 av de största städerna i landet har det under året tillkommit eldstadsantalet utgjort 28,054 stycken, och detta antal överstiger i själva

Ang. lån till
främjande av
bostads-
produktionen.
(Forts.)

verket 1913 års dock mycket livaktiga produktion med över 50 procent. Det har således varit en mycket livlig produktion, och det säges också i propositionen, att det finns anledning antaga, att ännu livligare byggnadsverksamhet pågått under år 1925, fastän det saknas statistiskt material från det året, men att man säkerligen kan uppskatta produktionen till 30,000 eldstäder. Under innevarande år pågår ju byggnadsverksamheten med oförminskad fart.

Man får icke låta sig vilseledas av att man, som herr statsrådet gjorde, bara dra fram siffrorna för inkomna ansökningar om lån, ty det är tydligt, att så länge stat och kommun med oförminskad iver gå före och bevilja medel, stimuleras intresset för byggnadsverksamhet i landet enär man icke har den överblick över den allmänna bostadsproduktionen, som man borde ha. Man går på utan att egentligen tänka på följderna. Det bör därför vara statens organ, som bör ha denna överblick och som bära ge direktiv eller tecken till en viss återhållsamhet, när behovet fyllts, och ett sådant tecken bör man ge nu ifrån statens sida, synes det mig.

Vi skola då komma ihåg, att det är enorma kapitalbelopp, som på detta sätt dragas ifrån den allmänna lånemarknaden och placeras i husbyggen, om vilkas värde man kan hysa delade meningar. Som jag nämnde, anses det på initierat håll, att vi ha att vänta en byggnadskrasch, och det bleve intressant att höra, vad riksdagen skulle säga, om det då höjdes rop på, att staten skall träda hjälps emellan, därför att staten har gått före, då det gällt att stimulera denna verksamhet.

Det sades också från herr statsrådets sida, att det icke finns enskild företagsamhet på detta område i tillräcklig grad. Ja, det är helt naturligt, att statens och kommunernas insatser beträffande bostadsproduktionen måste i viss mån verka återhållande på den mera förnuftiga enskilda företagaren. Jag tycker, att det är onaturligt att nu fortsätta i samma tempo med denna bostadsproduktion, och jag vågar nästan säga, att det är ansvarslost att icke stämma i tid, ifall man har på känn, att detta icke kan gå i längden.

Det var ett par talare här, som yrkade bifall till Kungl. Maj:ts förslag om, att 8 miljoner kronor skulle få disponeras till främjande av bostadsproduktionen. Det har emellertid i statsutskottet lämnats en uppgift om, att man icke kunde beräkna, att det skulle finnas mer än cirka 6 miljoner kronor disponibla för detta ändamål och därför har beloppet nedsatts till 6 miljoner kronor. Det var således icke på grund av sparsamhetshänsyn, som statsutskottets majoritet prutade på beloppet, utan det var därför, att det uppgavs för utskottet, att det av rusdrycksmedelsfondens tillgångar icke fanns för detta ändamål mer än 6 miljoner kronor tillgängliga.

Jag ber att fortfarande få vidhålla mitt yrkande på bifall till reservationen, och jag ber kammaren komma ihåg, när det kanske en gång kommer att låta på annat sätt här i kammaren, att det dock nu har höjts ett varningens ord.

Herr Rosén: Vid behandlingen av detta ärende inom statsutskottet röstade jag emot yrkandet om beloppets nedsättning till 6 miljoner kronor, vilket yrkande framställdes från socialdemokratiskt håll. Då emellertid större belopp icke kan utlånas än det som blir tillgängligt och då, enligt min uppfattning, icke nämnvärt större belopp än 6 miljoner kronor kunde bli tillgängligt för detta ändamål, ansåg jag frågan icke vara av den vikt, att jag borde reservera mig emot detta socialdemokratiska förslag. På grund av den ställning jag inom utskottet intog till frågan, är jag dock alldeles oförhindrad att rösta för ett högre belopp, ifall det är en hjärtesak för herrarna att även få dessa 2 miljoner kronor, vilka dock alldeles säkert inte bli tillgängliga.

Beträffande den upplysningsverksamhet rörande behovet av förbättrade bostadsförhållanden, vilken här bedrivits av herr socialministern, herrar Lindhagen och Petrén m. fl., vill jag säga, att jag har den uppfattningen, att denna verksamhet skulle bättre behövas i en annan beslutande församling i Stockholm än just i riksdagens kamrar, där jag icke har reda på, att man ställt sig särdeles oförstående till bostadsfrågan. Allra minst kan jag finna, att man här i Stockholm har anledning att klaga över, att man blivit missgynnad. Av handlingarna framgår, att av de belopp, som i fjol voro tillgängliga, omkring 40 % stannat i Stockholm, vilket ju tyder på, att man här borde ha anledning att känna sig tillfredsställd. De större städerna ha för öfrigt — det är min erfarenhet — blivit så pass väl tillgodosedda i detta avseende, att många mindre städer för länge sedan ha upphört med att söka lån, enär det varit ganska lönlöst för dem att söka få sådana. Jag vill tillägga, att jag är en mycket varm vän av goda bostäder, men jag har den uppfattningen, att det framför allt är småfolket, som behöver hjälp i detta avseende. Vid den granskning av låneförmedlingen i Stockholm, som jag ett år varit med om att utföra, blev jag icke alls övertygad om, att man i det fallet gått så värst rätt tillväga.

Jag ber emellertid få säga, att jag på grund av vad jag nu anfört anser mig oförhindrad att rösta för det högre beloppet.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Blott ett par ord med anledning av vad herr J. B. Johansson yttrat. Han började sitt anförande med att förklara, att detta icke är något landsbygdsintresse. Jag beklagar i hög grad, att så icke är fallet. Ty om herr Johansson visade samma intresse för städernas svårigheter, som han vill visa för landsbygdens, skulle jag säkerligen icke ha sett herr Johansson såsom undertecknare av den reservation, till vilken han nu yrkat bifall.

Herr Johansson talade vidare om, att byggnadsverksamheten varit alldeles oerhörd. Jag är den förste att erkänna riktigheten härav. Det har verkligen byggts mycket. Detta icke minst i de landsdelar, varifrån jag är, och för resten icke minst i Malmö. Icke desto mindre är läget faktiskt förtvivlat. Det bygges oavbrutet, men det var ju också från början ett stort underskott på bostäder. Oaktat det bygges på det sättet, finns det ingen möjlighet att skaffa alla människor bostäder. Så länge det finns ett par tre hundra, och kanske ännu fler i Stockholm och i Göteborg, som bo i kolonistugor, och så länge det finns en mängd omöjliga och ur hälsovårdssynpunkt underkända lägenheter, kaserner, där folk få bo i bås, så länge tycker jag, att man icke behöver från husägarhåll vara rädd för, att det icke skall bli konkurrens om lägenheter. Den faran är väl alldeles utesluten, förefaller det, så länge man icke har täckt behovet. Därför tror jag, att om man i något fall borde avsluta sig till det föreslagna beloppet, är det verkligen i detta.

Då nu herr socialministern har lämnat den upplysningen, att den ekonomiska frågan kan lösas och då herr Rosén förklarat sig vara oförhindrad att under sådana förhållanden rösta för 8 miljoner kronor, hoppas jag också, att detta även skall bli kammarens beslut.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr Johan Nilsson i Malmö skall inte vända på mitt yttrande på ett sätt, som icke stämmer med verkliga förhållanden. Det var herr Johan Nilsson själv, som insinuerade, att mitt ställningstagande skulle bero på, att jag var landsortsrepresentant, och att jag således icke hade något intresse för detta spörsmål. Jag vill säga, att bortsett från den omständigheten, huruvida jag är landsorts- eller stadsrepresentant, har jag under alla förhållanden intresse för saken. Det har icke varit den omständig-

*Ang. lån till
främjande av
bostads-
produktionen.
(Forts.)*

Ang. lån till
främjande av
bostads-
produktionen.
(Forts.)

heten, som varit bestämmande för mitt ställningstagande. Jag vet för övrigt, att många stadsrepresentanter ha samma mening som jag i denna fråga, så att det påståendet, att jag här skulle företräda ett speciellt landsbygdsintresse, när jag motsätter mig utskottets förslag, är fullkomligt felaktigt.

Herr **Kobb**: Då detta ärende förelåg till behandling inom statsutskottet, uppstod det tvivel, huruvida det vore möjligt att lämna det begärda beloppet, 8 miljoner kronor, som av regeringen föreslagits till avsättning för denna bostadslånefond, då medlen därtill skulle tagas ur rusdryckslånefonden. Jag begärde då, att vi skulle infordra en översikt över fondens ställning, och det är just denna översikt, som finnes i utskottets utlåtande. Dessa siffror kunna emellertid icke vara fullt exakta, ty man kan ännu icke beräkna, hurudan fondens ställning blir vid slutet av detta budgetår. Enligt en uppgift, som jag fått från statskontoret, kan det anses, att fonden vid detta budgetårs slut möjligen skulle kunna beräknas uppgå till 78 miljoner kronor. Riksdagen har emellertid i sitt beslut om avsättning till rusdrycksmedelsfonden bestämt, att ökningen av fonden skall bli 5 miljoner kronor om året. Därav följer, att om medlen skola tagas ur rusdrycksmedelsfonden, det inom kort kommer att inträffa, att man visst icke därur kan taga 8 miljoner kronor, utan blott 5 miljoner kronor.

Då ett medlingsförslag i statsutskottet framkom om, att man skulle minska denna avsättning, just med visshet om, att man icke kunde uppehålla detta 8 miljoner kronorsanslag utan att anlita någon annan källa — och något sådant har det ju icke varit fråga om här — så förenade jag mig med dem, som framställde detta yrkande. Det är klart, att den gräns, mot vilken man måste gå under de närmaste åren, just är dessa 5 miljoner kronor.

På grund av vad jag sålunda här har anfört och då man icke kan ur rusdrycksmedelsfonden uppehålla denna avsättning på 8 miljoner kronor om året, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet **Möller**: Det är naturligtvis alldeles riktigt vad herr Kobb säger beträffande rusdrycksmedelsfonden, att 5 miljoner kronor utgör den årliga ökningen av fonden, men därtill kommer också det amorteringsbelopp, som inflyter på bostadslånefonden, och det växer för varje år som går, vilket gör att det för det löpande året i alla fall kan finnas större belopp tillgängligt än de 5 miljoner kronor riksdagen beslutat såsom avsättning till fonden. Det argumentet är således icke tillräckligt, även om för år 1928 beloppet icke precis skulle bli 8 miljoner kronor utan kanske hålla sig närmare 6 miljoner kronor.

Herr **Hallin**: Det är ju riktigt, vad herr statsrådet nyss sade, under förutsättning blott att man vill binda sig för all framtid vid att räntorna och amorteringarna, i den mån de inflyta, komma att utlämnas till nya lån, men i dag kunna vi ju icke besluta om amorteringarna och räntorna i framtiden i den utsträckning, som herr socialministern tydligen tänkte sig. Åtminstone är jag icke beredd därtill, utan jag vill endast yrka på att de amorteringar och räntor, som i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition i år komma att inflyta, skola kunna användas för ifrågavarande ändamål, d. v. s. kunna utgå i form av nya lån. Även om fondens för bostadsproduktion disponibla tillgångar skulle kunna komma att uppgå till 8 miljoner kronor, är det ju mycket möjligt, med den uppfattning som från åtskilliga håll framföres, att man anser sig böra här gå in för en successiv avveckling av denna lånerörelse och ingalunda vill vara med om, att alla inkomna amorteringar och räntor framdeles skola tagas i anspråk för ytterligare utlåning.

Till min glädje får jag konstatera, att herr Kobb inte gått ifrån utskottets förslag. Annars har jag till min ledsnad hört, att av dem, som förut varit

med om utskottets förslag, den ena efter den andra sprungit ifrån det. Jag vill därför för min del tillkännagiva, att om utskottets förslag skulle bli utslaget och det gäller att söka rädda sig över på en annan position, kommer jag att gå över till den av herr Vennersten m. fl. avgivna reservationen.

*Ang. lån till
främjande av
bostads-
produktionen.
(Forts.)*

Herr Nilsson, Nils Anton: Herr greve och talman! Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet har upplyst om, att det så småningom sipprar in medel till bostadslånefonden i form av amorteringar och räntor, men han tycktes hysa den uppfattningen, att dessa medel ovillkorligen skola ut igen för samma ändamål. Kommer det att bli så gott om penningar i statskassan för framtiden, att man ovillkorligen bör driva sådan anslagspolitik, ehuru det överhuvud taget kanske icke finns något behov därav! Nu skjuter man ju fram i förgrunden just den omständigheten, att det tycks förefinnas ett lånebehov och att ansökningarna om lån äro betydande. Det är min uppfattning att så länge penningar finnas tillgängliga, kommer också detta lånebehov att finnas. I och med detsamma att tillgången på dessa lånemedel, skulle genom en försiktig avveckling minskas, kommer också lånebehovet att minskas. Det är en allmänt känd regel, att när penningar ställas till förfogande för låneändamål på billiga villkor, söker man alltid upplåna penningar.

Herr Johan Nilsson i Malmö har ju vidare drivit en argumentering eller påvisat ett förhållande, som jag icke trodde, att han här skulle finna lämpligt komma med. Han sade nämligen, att han uppmärksammat de stora anslag, som riksdagen beviljat för jordbruksändamål, och då han gjorde en jämförelse mellan dessa anslag och detta, som han tyckte, lilla anslag, som det nu är fråga om, ansåg han skillnaden vara kolossalt stor. Om vi skulle slå upp kredit sidan och se efter, hur mycket som direkt och indirekt inflyter till statskassan från jordbruket och jordbrukets binärningar och jämföra den summa med summan av vad som inflyter från den nu ifrågavarande hjälpverksamheten — männe det icke ändå vore en *liten* skillnad? Om man skall göra sådana jämförelser bör man, om man vill vara uppriktig, belysa saken från mer än en sida. Anslaget får räknas till dem som äro ägnade att binda vissa grupper av befolkningen vid platser och förhållanden, där det för dem icke finnes användning och detta till skada för andra näringsgrenar och därmed för näringslivet i sin helhet.

Jag kommer för min del att ansluta mig till reservationen.

Herr statsrådet Möller: Jag begärde ordet för att rätta ett missförstånd, som håller på att uppkomma. Jag hyser verkligen den förhoppningen, att statsmakterna icke skola undandraga sitt stöd åt ett socialt, särskilt värdefullt bostadsbyggande, men det är i alla fall icke precis denna principfråga vi nu ha att avgöra. Herrarna torde ha sig bekant, att det tillsatts en kommitté, som har att utreda den frågan, huruvida och på vad sätt staten skall stödja en sådan byggnadsverksamhet för framtiden, och man kan förutsätta, att denna kommittéutredning skall bli färdig i år och att eventuellt ett förslag skulle kunna föreläggas redan nästa års riksdag och att riksdagen då får tillfälle att pröva hela denna fråga i sitt stora sammanhang.

Vad som gjorts, att jag funnit statsutskottets nedprutning av det föreslagna beloppet litet beklaglig just i år, det är, att man därigenom föregriper hela frågan om de eventuella belopp, som skola ställas till förfogande. Det är detta, som jag ansett vara onödigt att göra. Det kan ju mycket väl hända, att man en vacker dag beslutar, att de till bostadslånefonden inflytande amorteringarna, vilka sedan gå till rusdrycksmedelsfonden, icke skola utgå till bostadslån — men den tiden den sorgen. Nu har det under ett visst antal år å rad beslutats, att ett belopp av 8 miljoner kronor skall användas till främjande av bostads-

Ang. lån till produktionen, och jag tycker därför det vore önskvärt, att man icke just nu på främjande av den punkten knappade av, när man står inför utsikten att ganska snart ha frågan i hela dess vidd på riksdagens bord.

(Forts.)

Herr **Kobb**: Jag blev uppkallad med anledning av herr socialministerns yttrande beträffande amorteringarna på bostadslånefonden. Då vi nu kunna säga, att bostadslånefonden är 80 miljoner kronor utlånade mot en lägre ränta än 5 %, så kan amorteringen aldrig bli annat än en bråkdel av en procent; det är lätt att räkna ut, att den ökning i lånemöjligheterna, som kan tillkomma på grund av de inflytande amorteringarna, icke kan blir mer än ungefär 350,000 å 400,000 kronor per år. Denna ökning i möjligheterna att utlämna lån på grund av amortering till bostadslånefonden, så framt dessa allt fortfarande skola läggas till fonden, kan således icke spela någon större roll i detta fall, där det är fråga om, att anslaget skall utgöra 8 miljoner kronor, under det att det från rusdrycksmedelsfonden ej kan lämnas mer än 5 miljoner kronor årligen. Under sådana förhållanden tror jag det nog är klokt att redan nu, såvida man icke är beredd att gå in på den andra vägen och anslå andra medel till bostadslån, börja något minska det belopp, som årligen avsättes, och därför vidhåller jag mitt yrkande om, att 6 miljoner kronor må disponeras för lån till främjande av bostadsproduktionen.

Herr **Olsson, Oscar**: Anledningen till, att utskottsmajoriteten prutade ned summan till 6 miljoner kronor, var, som herr Rosén redan upplyst, den, att vi i utskottet fick det beskedet, att icke mer än 6 miljoner kronor kunde beräknas vara tillgängliga i år. De siffror, som herr Kobb här i kammaren anför, förelågo icke i statsutskottet, men enligt den upplysning, som herr Kobb här gav, skulle mellan 7 och 8 miljoner kronor kunna bli tillgängliga under detta år. Om den saken varit klar för statsutskottet, hade utskottet icke sänkt den siffra, som föreslagits i Kungl. Maj:ts proposition, därom är jag övertygad, och följaktligen har saken, så vitt jag förstår, kommit i ett annat läge nu. Herr Hallin får således icke bli allt för mycket förvånad över den flykt från utskottsförslaget, som på grund därav kommit till synes i kammaren.

Under sådana förhållanden och med hänsyn till de upplysningar herr Kobb lämnat, ber jag att få förena mig med herr Johan Nilsson i yrkandet om bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende å det nu föredragna utlåntagandet förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle bifalla Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning; samt 3:o) att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr A. F. Vennersten m. fl. vid utlåntagandet avgivna reservationen. Därjämte hade i fråga om utskottets motivering framställts vissa yrkanden, till vilka herr talmannen ville återkomma efteråt, om anledning därtill gäves.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt de i fråga om utskottets hemställan förekomna yrkandena och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**, begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vartdera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning.

Jämväl om kontrapositionens innehåll äskades emellertid votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

*Ang. lån till
främjande av
bostads-
produktionen.
(Forts.)*

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 154 antager bifall till Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr A. F. Vennersten m. fl. vid utlåandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 154, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr A. F. Vennersten m. fl. vid utlåandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Vidkommande motiveringen, fortsatte herr talmannen, hade yrkats *dels* att utskottets motivering skulle godkännas, *dels* att densamma skulle ogillas, *dels* ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i herr O. Olssons i Kullenbergstorp vid utlåandet avgivna reservation.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av § 7 mom. 2 och § 8 i förordningen den 18 juni 1864 (nr 41 sid. 1) angående utvidgad näringsfrihet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo andra särskilda utskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till sjukkasseväsandets befrämjande samt en i ämnet väckt motion;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 111 angående anslag till riksförsäkringsanstalten m. m. jämte i ärendet väckta motioner; samt

nr 8, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 221 angående överförande till indragningsstat av ordinarie befattningshavare hos riksförsäkringsanstalten m. m. gjorda framställning angående anslag till allmänna indragningsstaten för budgetåret 1926—1927.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 4, angående regleringen för budgetåret 1926—1927 av utgifterna under riksstatsens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet;

nr 282, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens övertagande av vissa fordringar hos svenska stenkolsaktiebolaget Spetsbergen m. m.;

nr 283, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition under år 1926 av medel ur statens järnvägars förnyelsefond för utförande av vissa arbeten m. m.; samt

nr 284, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående återbäring av inkomst- och förmögenhetsskatt för nobelstiftelsen.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 285, till Konungen i anledning av väckt motion om tullfrihet för karbidkväve m. fl. gödningsämnen.

Anmälades och bordlades

statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående anslag till riksförsäkringsanstalten m. m.;

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till socialstyrelsen m. m. jämte en i ämnet väckt motion;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till arbetsrådet;

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag under riksstatsens femte huvudtitel till dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst;

nr 164, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts proposition angående förslag till bestämmelser angående de icke rättsbildade domsagobiträdenas avlöningsförhållanden och anställningsvillkor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till oförutsedda utgifter; och

nr 166, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anvisande av anslag till befrämjande av lufttrafik m. m.; samt

bevillningsutskottets memorial nr 52, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitade biträden.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.02 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.